

VOORWOORD

Hier hebt u weer de eerste scharrelaar van 2006. Deze heeft veel verslagen van de verschillende werkgroepen. Zoals het jaarverslag van de secretaris en een kort financieel verslag van de penningmeester.

Zoals je ziet is ook de omslag weer in het nieuw met helaas een oud schema, spoorlijn door het mooie en onvervalste reestdal.

Deze spoorlijn was in 1989 een bedreiging voor dit gebied. Diverse acties zijn er toen geweest om deze aanslag op natuur en landschap te voorkomen. Dat is toen gelukt. De argumenten van toen zijn er nu nog.

Het zal toch niet zo zijn dat we om de 10 à 20 jaar weer voor het zelfde gebied de bestuurders moeten overtuigen van de noodzaak zuinig op natuur en landschap te moeten zijn als het reestdal en geen dermate grote aanslagen op de natuur te maken voor enkele minuten tijdwinst. Laten we hopen dat deze plannen weer zo spoedig mogelijk verdwijnen.

Verder tot ziens op de contactavonden.

J. Vos.

AGENDA

- 06-03-2006 Jaarvergadering in Pannekoekhuis Beugelen, aanvang 20.00 uur. Als de tijd het toelaat na de pauze film van J. Paasman.
- 03-04-2006 Ledencontactvergadering in Pannekoekhuis Beugelen. Na de pauze lezing van Gerlof de Roos over de Falklandeilanden.
- 01-05-2006 Ledencontactvergadering in Pannekoekhuis Beugelen. Na de pauze lezing van Henk Teunissen.
- 20-27 mei 2006 Natuurreis Noord-Polen. Informatie bij de werkgroep.
- 05-06-2006 Fietstocht op 2e Pinksterdag
- 12-06-2006 Ledencontactvergadering in de werkschuur Bid en Werk. Na de pauze excursie door staatsbosbeheer.

JAARVERSLAG 2005

Bestuursvergaderingen:

Het bestuur vergaderde maandelijks in de inforuimte van Staatsbosbeheer. In de maanden juni en juli werd er niet vergaderd. In oktober vond er vooraf aan de bestuursvergadering overleg plaats met Johan Dammers van Staatsbosbeheer. Zowel in het voorjaar als in het najaar was er overleg met de coördinatoren van de werkgroepen.

Ledencontactvergaderingen:

Er werd maandelijks vergaderd in Pannekoekhuis Beugelen te Staphorst op de 1e maandag van de maand. De vergadering van juni vond plaats in de inforuimte van SBB aan de Vijverweg. De contactavond van december werd verschoven naar de 2e maandag in verband met Sinterklaasavond. Ook dit jaar werden weer een aantal lezingen verzorgd door eigen leden. In januari vertelde Jan Paasman ons iets over het Fauna Onderzoek in het

Reestdal, wat dit jaar van start ging. Na afloop van de algemene ledenvergadering liet Arend Muller ons plaatjes zien uit grootmoeders tijd. Na het zomerreces vertelde Theo Douma ons iets over de vleermuis. In oktober liet Harry van Wijk dia's zien over de activiteiten van de vereniging in de loop der jaren, en in november bekeken we de door Henk Wessels gemaakte film over de Polenreis in 2005. Andere sprekers dit jaar waren Meina Wouda met een lezing over het Wad, Fred van Vemden kwam ons iets vertellen over uilen. Jan Hooimeijer had het over de ooievaars in het Reestdal en Louis Fraanje sloot het jaar af met een lezing over de Veluwe. In juni gingen we zoals gewoonlijk voorafgaand aan het huishoudelijk gedeelte op excursie in de boswachterij. Dit maal onder leiding van Henny Olthof.

Het bezoek aan de ledencontactavond liep iets terug naar gemiddeld 31 personen. De algemene ledenvergadering wordt gehouden op 7 maart. Jan Paasman was periodiek aftreden en stelde zich niet voor een volgende periode beschikbaar. In verband met ziekte werd op de ledenvergadering van april officieel afscheid van hem genomen. In november werd hem en zijn echtgenote een snertmaaltijd bij Waanders aangeboden. In zijn plaats werd Klaas Compagner in het bestuur gekozen. Met 24 stemmen voor en 2 tegen nam hij zijn benoeming aan en nam het penningmeesterschap over van Ok van der Leij. De contributie werd gehandhaafd op 8 Euro voor volwassen leden en 3 Euro voor jeugdleden. Verder werd er mondeling gestemd over het nieuwe reglement Werkgroepen. Het reglement werd met algemene stemmen aangenomen.

Ledental:

Per 31 december 2005 telde de vereniging 118 jeugdleden en 718 volwassen leden. In totaal 836. Dit is een afname van 21 volwassen leden ten opzichte van 2004. Het aantal jeugdleden steeg per saldo met 3 jeugdleden.

Voor zover bekend zijn in 2005 de volgende leden overleden. Hendrik Nijboer, T. Striethoud-Schut, dhr. J. Beijer, Mevr. Dunning en L.P. Reudink. Dat zij mogen rusten in vrede

Samenwerking:

Met veel instanties en organisaties hadden wij het afgelopen jaar een goed contact. Dit blijkt wel uit de vele ingekomen- en uitgaande stukken. Er werd allerlei informatie uitgewisseld o.a. door middel van de verschillende verenigingsbladen.

Website:

Sinds begin dit jaar beschikt de vereniging over een eigen website, opgezet en beheerd door Harry Vos, nl Natuurbeschermingsvereniging.nl. Op deze website wordt in het kort de doelstelling van de vereniging weergegeven. Er is o.a. informatie te vinden over het bestuur, de werkgroepen en de agenda.

Verder is er een fotopagina en sinds kort is ook De Scharrelaar als pdf file via de site te lezen.

Schoonmaakactie d.d. 19 maart 2005:

Ondanks dat de morgen wat druilerig begon kwamen er zo'n 40 tot 45 kinderen opdagen. Deels kinderen van de Maarten Lutherschool te Punthorst en leden van de jnw Weer of geen Weer. De Scouting kon wegens andere verplichtingen niet meedoen dit jaar.

Nadat burgemeester Alsema van Staphorst een welkomstwoord had gesproken werden de kinderen in groepen verdeeld. O.l.v. begeleiders werden de kinderen, voorzien van vuilniszak en papierprikker het bos ingestuurd. Na afloop waren er voor de deelnemers fris en broodjes. De hoeveelheid ingezameld afval viel mee en bleef hoofdzakelijk beperkt tot flesjes, blikjes en chipszakjes.

doe-en kijkdag maandag 28 maart 2005 2e Paasdag:

Onze vereniging is deze dag met een kraam aanwezig geweest. Er was een diavoorstelling in de tent en op de kraam werden spullen als nestkasten, tassen, petjes en T-shirts verkocht. Vooral de petjes vonden gretig aftrek. Ondanks dat het vrij somber weer was en er 's middags nog een beste bui viel was het vooral 's middags erg druk. Naast onze eigen stand heeft een groot aantal vrijwilligers van de NBV SBB geassisteerd bij de verschillende evenementen. Voor al deze vrijwilligers wordt door SBB een bedrag van 20 euro per vrijwilliger in de kas van de vereniging gestort. De dag werd afgesloten met een hapje en drankje.

dauwtrappen:

Dit jaar voor het eerst weer met een oude traditie begonnen. Op Hemelvaartsdag 's morgens om 07.00 uur ging een aantal mensen olv Jan Paasman dauwtrappen in De Oldematen. Eerst werd het Reeënpad gelopen, daarna werd er nog een rondje Zwartewaterklooster gedaan.

heidezuivering:

Zaterdag 15 oktober werd het terrein nabij De Zwarte Dennen ontdaan van opslag. Dit gebeurde zowel door de jeugd als de volwassenen. Wethouder Brand was het 1e gedeelte ook actief bezig.

De opkomst was goed 26 jeugdleden en 21 volwassenen. Tussen door was er koffie met gevulde koek, na afloop erwtensoeep.

Fietstocht:

De opkomst voor de fietstocht op 2e Pinksterdag was goed. Nadere bijzonderheden ontbreken.

Natuurwerkdag 5 november:

± 10 personen van de vereniging hebben meegedaan aan de alweer de 5e Natuurwerkdag. Naast leden van onze vereniging deed ook de scouting Staphorst en Nieuwleusen en een aantal particulieren mee. Dit jaar werd de verbindingsstrook tussen de Vier Bergen / Zoere Grachten weer van ongewenste opslag ontdaan. Twee personen gingen naar de locatie van de heidezuivering van november en maakten daar het werk af. Tussen de middag kon een ieder wat te eten en te drinken halen bij de kiosk bij de Zwarte Dennen. Na de lunch werden de werkzaamheden voortgezet. Tegen drieën werd de dag afgesloten.

Werkgroepen:

Jeugdnatuurwacht "Weer of geen weer".

Op 15 januari kwamen we voor het eerst in het nieuwe jaar weer bij elkaar. We keken naar de diaserie "Wat groeit en bloeit er in en aan de sloot". We speelden een quiz en tot slot bekeken we de dia's die Egbert had gemaakt van het afgelopen jaar.

Albert Oosterhof en Jos van Ham, vrijwilligers van het Wereld Natuurfond afd. Meppel-Hoogeveen waren 26 februari bij ons te gast. Het WNF bouwt aan een toekomst waarin de mens in harmonie met de natuur leeft. Ze vertelden o.a. over het meerjarenplan om de bossen op Borneo veilig te stellen.

Zaterdag 19 maart verleenden we onze hulp aan de schoonmaakactie in de boswachterij.

Op 16 april begon de wekelijkse nestkastcontrole welke duurde tot half juni.

Zaterdag 11 juni fietsten wij naar infocentrum het Dwingelerveld in Ruinen. Van daaruit hadden we een speurtocht.

Na de vakantie 17 september gingen we met de bus naar de Eemlandhoeve in Bunschoten. ' Middags naar dierenpark de Wissel in Epe.

Op 15 oktober deden we mee met het opschonen van de heide.

De laatste bijeenkomst was 19 november. Deze middag gingen we de braakballen van de uil uitpluizen. Het was vies, maar wel heel interessant.

Evenals vorig jaar hadden we ook dit jaar weer een goede opkomst.

Werkgroep 14+:

Volgens de coördinator hebben er in de werkgroep dit jaar geen activiteiten plaatsgevonden.

Plantenwerkgroep:

Op 14 april is er weer een excursie gehouden naar Dickninge voor belangstellenden. In vergelijking met 2004 waren er veel minder op af gekomen. Is de nieuwigheid er nu al weer af?

Voor Landschap Overijssel hebben we enkele Reestlanden tussen de A32 en de Reggersweg onderzocht. Als bijzonderheden vonden we daar 3 bloeiende Kievitsbloemen, voortgekomen uit het zaad dat we in 1995 hebben gezaaid. Zie ook het artikel in de Scharrelaar van december 2005. Tevens troffen we nog een flinke groeiplaats van de Bosanemoon aan in het grasland. Dat zie je maar zelden.

Voor de Stichting Het Drentse Landschap onderzochten wij bij Den Oosterhuis aan de Drentse kant de Reestlanden op het voorkomen van bepaalde zeldzame plantensoorten.

In de boswachterij Staphorst hebben we de reservaten de Oude Vijver, de Vier Bergen en het Zwarte Veentje onderzocht. Opvallend bij de Oude Vijver was het voor ons nieuw voorkomen van de Ruwe bies en Stijve moerasweegbree en het niet meer voorkomen van Galigaan. In de Vier Bergen zagen we dat de Grote veenbes toegenomen is.

In de Oldematen werd het Reeënspoor bezocht. Echte bijzonderheden werden niet aangetroffen.

Ook brachten we dit jaar 2 bezoeken aan de heide tegenover de Johannes Postkazerne bij Havelte. Daar vonden wij nogal wat zeldzame en zeer zeldzame plantensoorten. Wat te denken van Rozenkransje (112, 56 en 14 bloeiwijzen), Brede orchis, Gevlekte orchis, Moeraswespenorchis, Addertong, Echt duizendguldenkruid, Echte rolklaver, Heidekartelblad, Klokjesgentiaan, Stekelbrem, Vleugeltjesbloem, Wilde tijm, Bruine en Witte snavelbies.

Traditioneel sloten we het veldwerk af op 1 september met een bezoek aan de Koolhaar in de boswachterij Staphorst. In totaal gingen we 18 avonden op pad.

Er werden ook nog 2 vergaderingen bijgewoond van de Werkgroep Flora- en vegetatieonderzoek van de IJsselacademie in Kampen en bovendien nog een infodag van de Werkgroep Florakartering Drenthe in Orvelte.

Tot slot mag nog vermeld worden dat Martin en Hennie Meinen al veel streeplijsten digitaal hebben

Ringgroep G08 Blaauw:

Er werden in 2005 door de drie ringers 10.334 vogels geringd. 9.873 jongen en 461 volwassen vogels, verdeeld over 41 soorten. De pimpelmees spande de kroon met in totaal 2.992 exemplaren, op de voet gevolgd door de bonte vliegenvanger met 2.749 stuks. De koolmees eindigde op de 3e plaats met in totaal 2.645 stuks. Het dispersieonderzoek loopt ook nog steeds, in het kader van dit onderzoek is het belangrijk dat er zoveel mogelijk kool- en pimpelmezen worden geringd. Voor het 4e achtereenvolgende jaar werd het braakballenonderzoek van de sperwer voortgezet. Er werden dit jaar 41 ringen in de braakballen van deze vogel aangetroffen. Dit jaar werden 378 vogels teruggemeld. Freek Bult zorgde ervoor, dat aan het eind van het jaar, alle gegevens van de ringers van het afgelopen jaar werden verzameld in de database.

Nestkasten:

Het was weer een jaar waarin de jeugd flink actief was op de nestkastcontroles .

Dit jaar waren er veel verstoringen, ongeveer 20 % van de kasten werd verstoord. De oorzaak hiervan is vaak niet te achterhalen. Maar wij vermoedden dat de boommarter ook een plunderaar was bij vele verstoringen. Desondanks was het een goed broedseizoen. De Bonte vliegenvanger is in de staatsbossen aardig in opmars, de koolmees deed het goed, zelfs wat beter dan vorig jaar. De pimpelmees deed het beter dan vorig jaar maar toch minder dan alle voorgaande jaren. Ook de boomklever deed het dit jaar erg goed. Verder waren er dit jaar ook broedsels van Kuifmees, Glanskopmees, Boomkruiper, Gekraagde Roodstaart en Winterkoning aanwezig.

Voor het eerst is er een Withalsvliegenvanger gezien en het kwam ook tot een broedgeval. In nestkast 1321, had de vogel 6 eieren gelegd maar het broedsel werd jammer genoeg verstoord.

De Withalsvliegenvanger is een zangvogel uit de familie vliegenvangers. Ze worden ongeveer 13 cm groot en leven op dezelfde plaatsen als de bonte vliegenvanger en gedragen zich ook zo ,het mannetje ziet er in de zomer uit als de bonte vliegenvanger,maar dan dus eventueel met een witte halsband. Ook hebben ze een wit voorhoofd. Het vrouwtje Withalsvliegenvanger is nauwelijks te onderscheiden van het vrouwtje van de bonte vliegenvanger.

Weidevogels:

Van deze werkgroep werd geen jaarverslag ontvangen.

Roofvogels:

Zie voor een uitvoerig jaarverslag elders in deze Scharrelaar.

Vlinders:

Zie voor een uitvoerig jaarverslag elders in deze Scharrelaar.

Ruimtelijke Ordening:

De werkgroep heeft vier keer vergaderd met een slechtere opkomst dan vorig jaar. Misschien dat het ligt aan het feit dat er niet zoveel urgente onderwerpen waren. Helaas heeft Henk Luten gemeld zich te willen terugtrekken uit de werkgroep, zodat wij zonder voorzitter komen te zitten. Gelukkig heeft Jan Paasman zich weer aangemeld bij de werkgroep, ook Harm Bloemhof heeft zich aangemeld als lid. Verder hebben wij een 14+ er mogen verwelkomen, Carl Bisschop.

De onderwerpen die aan bod zijn geweest in 2005:

1. Halfjaarlijks overleg met de Gemeente Staphorst, i.c. wethouder Brand en Bob Boer van de Groenvoorziening. Besproken zijn o.a. Herziening Streek-

plan en Nieuwe Landgoederen, Bermbeheer, Ecologische Verbindingszone A 28/A32 en natuurlijk staat nu op het programma de ontwikkelingen inzake de Hanzelijn +!

2. Waterschap Groot Salland. Is niet veel aan gedaan dit jaar maar wij staan klaar om dit in 2006 weer op te pakken.
3. Staatsbosbeheer. Er is enkele malen contact geweest over het kappen van bomen waar roofvogelhorsten in zitten, zonder veel resultaat tot nu toe maar wij houden vol!!
4. Hanzelijn +. Er is zoveel mogelijk informatiemateriaal verzameld over de Structuurvisie Zuiderzeelijn en de ontwikkelingen worden op de voet gevolgd, ook in overleg met Natuur Milieu Overijssel. De oude feiten zijn indertijd bewaard door de heer Blaauw en daar kunnen wij ook gebruik van maken.
5. Volgende vergadering is 27 februari 2006 en belangstellenden zijn van harte welkom. De verdere vergaderdata voor 2006 worden dan vastgesteld.

Zoogdieren:

Onderzoek naar het voorkomen van en de ecologie van vleermuizen vormt nog steeds een belangrijk onderdeel van de zoogdierenwerkgroep.

We hebben het filmen van vleermuizen in vleermuiskasten voortgezet. Het is de bedoeling om zoveel mogelijk informatie te verzamelen over vleermuizen terwijl ze in kasten zitten. We doen dit middels een speciale infraroodcamera die we als deksel op de kast kunnen hangen en op die manier kunnen kijken wat de dieren in de kast doen terwijl wij buiten staan. De beelden worden op een digitale camera opgeslagen en kunnen dan thuis geanalyseerd worden. Dit jaar hebben we weer grote groepen rosse vleermuizen en grootoorvleermuizen via de camera gevolgd. Het aantal kasten wat voor het filmen gebruikt kan worden is dankzij het timmerwerk van Harm Bloemhof behoorlijk uitgebreid, zodat we in de toekomst in meer kasten kunnen kijken. Het duurt altijd even voordat de dieren een nieuwe kast in gebruik nemen, dus daar hopen we het komende jaar ook gebruik van te kunnen maken.

In een van de volgende Scharrelaars willen we via een uitgebreid artikel hier meer over vertellen.

Wat hebben we verder nog gedaan?

Afgelopen zomer is er door landschap Overijssel een groot onderzoek uitgevoerd in het Reestdal, waar we ook aan meegewerkt hebben. Via bat-detectoronderzoek hebben we gekeken en geluisterd naar de verschillende soorten vleermuizen in het gebied, terwijl we met livetrap muizen hebben gevangen. De resultaten hiervan waren niet schokkend (bosspitsmuis, aardmuis, veldmuis en bosmuis), maar in het geheel van alle waarnemingen kom je toch tot een compleet beeld.

Redactie:

Ook dit jaar is de Redactie er weer in geslaagd om De Scharrelaar, ons verenigingsblad, te doen verschijnen. Er zijn 5 "gewone" Scharrelaars uitgebracht en één extra editie, in het voorjaar. In het eerste nummer van 2005 was door een misverstand de natuurkalender van Jan Paasman niet opgenomen. Omdat de volgende Scharrelaar te laat zou verschijnen voor waarnemingen, die kunnen worden gedaan in het voorjaar, is besloten tot een extra editie.

De omslag stond dit jaar in het teken van het Reestdal. Dit naar aanleiding van het faunaonderzoek in het Reestdal, in opdracht van Landschap Overijssel. Deze organisatie heeft ook onze vereniging gevraagd hieraan mee te willen werken.

Met behulp van de "andere" leden is geprobeerd om er weer een gevarieerd geheel van te maken. Zonder deze hulp lukt het niet, waarvoor dank. Ook een woord van dank voor de vaste vrijwillige bezorgers, die de Scharrelaar soms al jaren achtereen bezorgen. Wat weer kostenbesparend werkt. De redactie hoopt in 2006 weer op dezelfde voet door te gaan. Hebt u bepaalde gegevens, een bijzondere natuurervaring of zo maar een natuurbeleving, neem contact op met de redactie.

Werkgroep Natuurreizen

Eens per 2 jaar organiseert de werkgroep Natuurreizen een reis naar een, voor natuurliefhebbers, interessant gebied. In 2004 is een reis naar Oost-Polen gemaakt. Op 7 november 2005 is de film over deze reis in de ledencontactvergadering vertoond.

In de week van Hemelvaartsdag zal eind mei 2006 weer een reis worden georganiseerd, waarmee eind 2005 een aanvang is gemaakt. Het voorlopige doel van deze reis is Noord-West Polen. In dit deel van Polen is een 5-tal natuurgebieden gelegen, waarvan er 2 aan de Baltische Kust liggen. Omdat nog niet eerder een kustgebied is bezocht, was dit voor de werkgroep Natuurreizen mede aanleiding om deze mogelijkheid verder te onderzoeken. De andere 3 liggen landinwaarts, die ieder hun eigen bijzonderheden hebben. Er zijn op dit moment contacten gelegd met de natuurbeschermingsvereniging in dit gebied. Ook de culturele kant zal niet vergeten worden.

Ten slotte:

Uit het jaarverslag blijkt wel, dat 2005 opnieuw een druk jaar is geweest. Alle werkzaamheden konden alleen slagen dankzij de hulp, op wat voor manier dan ook, van de vele vrijwilligers. Het bestuur wil een ieder daarom hartelijk dank zeggen en hoopt dat de vereniging ook in het komende jaar een beroep op u allen mag blijven doen. Want ook in het jaar wat voor ons liggen er allerlei bedreigingen op de loer en blijft natuurbehoud hard nodig.

De secretaris Harry van Wijk

De voorzitter Jan Vos

VOORLOPIG RESULTATENOVERZICHT 2005

Voorgaande pagina een voorlopig overzicht van de inkomsten en uitgaven van de vereniging in 2005. Dit overzicht laat een klein positief resultaat zien. Hier volgt al een korte toelichting op enkele van de posten.

De totale contributies zijn lager dan begroot. Dit komt doordat het ledenaantal is verminderd door opzeggingen of het overlijden van enkele leden. De jeugdcontributie wordt te hoog weergegeven, doordat oud-jeugdleden die te oud zijn voor de jeugdgroep nog in deze categorie staan vermeld.

Veel leden betalen een hoger bedrag dan de minimale contributie. Voor deze giften nogmaals onze hartelijke dank.

De vergoeding voor de heidezuivering is extra hoog, omdat het vergoedingen voor de jaren 2004 en 2005 betreft.

In verband met de hernummering van de nestkasten zijn nestkastnummerplaatjes aangeschaft. De kosten hiervan zijn in één keer meegenomen.

Het kan zijn dat het definitieve resultatenoverzicht nog iets wijzigt, omdat nog niet alle declaraties van de werkgroepen binnen zijn.

Klaas Compagner
penningmeester

JEUGD-

HOEKJE

We kwamen in het nieuwe jaar voor het eerst weer bij elkaar op zaterdag 14 januari.

We keken met z'n allen naar de natuurfilm " Het rijk van de Russische beer". In Rusland leven wel 100.000 bruine beren in het wild. We zagen niet alleen beren, maar ook antilopes, wilde zwijnen, ringslangen en buidelmezen. In de Wolgadelta en aan de Kaspische Zee zagen we de zeearend, aalscholver, blauwe- en zilverreiger, zwarte ibis, reuze zwartkopmeeuw, grauwe ganzen en wilde ganzen. In de pauze werden er allerlei quizvragen opgelost en aten en dronken we limonade.

Tot slot kreeg iedereen het nieuwe programma van 2006 mee naar huis. De opkomst was niet groot, maar de kinderen die er waren genoten met volle teugen. Voor iedereen hieronder het nieuwe programma.

JEUGD VOOR JEUGD. . . .

In de afgelopen periode is er overleg geweest tussen de werkgroepen 14+ en jeugd over het eventueel samen coördineren van activiteiten. Dit heeft vooral te maken met de afnemende belangstelling voor de werkgroep 14+. Om de oudere jeugd (jeugd tussen 13-16 jaar) meer bij de flora en fauna te betrekken is besloten beide werkgroepen weer onder de paraplu Jeugd te laten vallen. Het ligt in de bedoeling om soms gezamenlijke, soms afzonderlijke activiteiten te ondernemen. We kunnen dan denken aan activiteiten waarbij meer begeleiding nodig is voor jongere jeugd, waar dan de oudere jeugd zal kunnen assisteren. Maar ook afzonderlijke activiteiten voor oudere jeugd. Hierbij denken we dan aan bijvoorbeeld een bezoek aan wilde zwijnen op de Veluwe, burlende herten, of later in het seizoen, het sterren kijken. Zo kunnen er in de loop van het seizoen nog talrijke andere activiteiten naar boven komen borrelen. Het is echter op dit moment nog te pril om hierover uit te weiden. We nodigen de jeugd van harte uit om hierover mee te denken. De ideeën kunnen worden voorgelegd aan de coördinatoren. De adressen worden vermeld op de binnenzijde van de Scharrelaar. We willen in ieder geval langs deze weg een oproep doen aan de oudere jeugd om zich op te geven bij de coördinatoren om deel te nemen aan de diverse activiteiten.

Om de kennis en kunde in de vereniging ook voor de toekomst te behouden, is het noodzakelijk dat zeker ook de oudere jeugd haar belangstelling voor flora en fauna niet uit het oog verliest. De huidige kennis van de natuur zit nu vooral in de grijze koppen van de vereniging. Hoewel we natuurlijk trots zijn op deze wandelende encyclopediën moeten we natuurlijk ook in de verdere toekomst de kennis blijven houden van de natuur.

Kortom: vraag vriend of vriendin en ga gezamenlijk aan de slag voor de vereniging. De coördinatoren zijn er klaar voor!

Voor vragen kunnen jullie terecht bij: Egbert Tuin, Evert Rolleman en Jan Tromp. Telefoonnummers en email-adressen staan achter in de Scharrelaar.

Jan Tromp

VELDWAARNEMINGEN

Veel meldingen heb ik niet binnengekregen. Komen jullie niet meer buiten of vind je alles gewoon. Wat echter gewoon lijkt, kan later toch van belang blijken te zijn. Denk maar aan de achtergang van bijvoorbeeld de Veldleeuwerik, de Grutto en de Huismus. Daarom ontvang ik graag meer meldingen, ook van 'gewone' soorten. Opvallend is het aantal meldingen van de Zilverreiger. In dit verband is het goed mijn stukje "Achtergrondinformatie Natuurkalender" in deze Scharrelaar.

Een correctie van de vorige keer:

Wielewaal

07-05-2005 2 ex. Boswachterij Staphorst, 1 ex. bij Koolhaarven en 1 ex. bij Zwarteveentje. Waarnemer abusievelijk niet vermeld, doch dit was Jan Huls.

Planten (bloeiend):

Dotterbloem

18-12-2005 Meerdere ex. Balkbrug, Reestland Groot-Oever. Waarnemer Maarten 't Hart.

Vogels:

Zilverreiger

30-11-2005 1 ex. Ruinerwold, Oosteinde. Waarnemers J. Eggink en J. Zwiers.

10-12-2005 1 ex. Meppel, Rogat. Waarnemer Jan Bisschop.

26-12-2005 2 ex. Mastenbroek, Schaapteeg. Waarnemer Jan Tromp.

03-01-2006 1 ex. tussen Kerkdorp en Elburg. Waarnemers Henk en Margje Tuin.

Ransuil

02-12-2005 7 ex. Ruinerwold, Kerkweg. Waarnemers J. Eggink en G. Koning.

Bokje

30-12-2005 2 ex. Zwartsluis, Conradkanaal. Waarnemers Jan Hoeve en Berend Witte.

Wulp

20-11-2005 1 ex. roepend, overvliegend van Oost naar West. IJhorst, Heerenweg. Waarnemer Arend Muller.

Kievit

03-12-2005 ± 25 ex. Koekange, Dwarsdijk. Waarnemers J. Eggink en G. Koning.

Ijsvogel

27-12-2005 1 ex. Rouveen tussen Scholenland en Conradkanaal. Waarnemer Eddy de Haan, Rouveen.

Goudvink

04-12-2005 1 ex. Zwolle, park Het Engelse Werk. Waarnemers Wil en Ok van der Leij.

10-12-2005 5 ex. (1 ♂ en 4 ♀). IJhorst, Sparrenlaan in pruimenboom. Waarnemer Evert Rolleman.

01-01-2006 5 ex. (3 ♂ en 4 ♀). IJhorst, Sparrenlaan in Esdoorn. Waarnemer Ben Verheul.

Vlinders:**Atalanta**

09-11-2005 1 ex. Nieuwleusen. Waarnemer Willem de Weerd.

Zoogdieren:**Steenmarter**

03-10-2005 1 dood ex. Punthorst, boswachterij Staphorst, zijweg Vijverweg. Melding door gemeente aan Jan Nijboer.

26-10-2005 1 ex Punthorst, gevangen in kippenhok en weer los gelaten door fam. Seinen, Vijverweg. Mondelijke mededeling Jan Nijboer.

04-01-2006 1 dood ex. Staphorst, in de buurt van de Hervormde kerk. Melding door gemeente aan Jan Dunnink.

De volgende keer zal ik waarnemingen vragen van de 'Vogel van het jaar 2006'. Welke soort deze titel zal dragen, is mij nu nog niet bekend. Ik kijk wel steeds op de website van www.sovon.nl, maar helaas staat deze er nu nog niet op. Interessant is wel dat in Duitsland dit jaar de Boomklever is.

De hartelijke groeten, geef je ogen de kost en neem een notitieboekje mee als je het veld in gaat.

Jan Paasman, Iepenlaan 7, 7707 BB Balkbrug, tel.: 0523 – 657371
e-mail: jan_janny_paasman@hotmail.com.

OVERZICHT VAN TERUGGEMELDE GERINGDE VOGELS

- KOOLMEES** nr. AF.12.905, geringd op 27-05-2002 als pull in nk. 282a, route 009, bosw. Staphorst. op 11-12-2005 gepakt door een kat te Kievitshaar, onder Balkbrug, afstand 3 km. Melder: H.F.J. Swüste. Kievitshaar 6A.
- KOOLMEES** nr. AH.81.788, geringd als pull op 16-05-05 in nk. 1153, vak 36, route 17, bosw. Staphorst. 20-10-2005 gepakt door een kat te Kievitshaar, onder Balkbrug. Melder H.F.J. Swüste voornoemd. Afstand 1 km.
- PIMPELMEES** nr. AG.47.954, geringd op 10-02-04 als 2e kjaars wijfje te IJhorst, Larixlaan 12. op 19-11-2005 gecontroleerd te De Wijk, Pr. Clauslaan 68. (deze pimpel kwam mij al gauw opzoeken en nog wel op mijn balkon)
- PIMPELMEES** nr. AH 81.994 geringd als pull op 17-05-05 in nk. 647a, vak 16, route 17, bosw. Staphorst. werd op 05. 10. 2005 gecontroleerd te Kampen, Zwarte Meer door VRS Zwarte Meer, het was een mannetje. Biometrische gegevens genoteerd. Afstand 26 km. Melder Jan Nap.
- BONTE VLEGENVANGER** nr. AG.06274, geringd op 02-06-2004 in nestk. te Markelo, Weldam door H. Bouwmeester uit Goor. werd op 23-05-2005 broedend aangetroffen in nestk 263, te bosw. Staphorst, route 009 H. van Wijk. Afstand 49 km.
- ZWARTE MEES** nr. AK.88.314, geringd op 18-05-05 als pull. in nkast te Diever (JM) werd op 30 sept. 2005 gecontroleerd door ringer te Lebbecke, Oost-Vlaanderen, België. Afstand 255 km.

- BOERENZWALUW** nr. AK.94.950, geringd als pull op 29-06-2005 te Groot Oever onder Balkbrug in stal Luyben. werd op 12-09-2005 levend gecontroleerd door ringer K. Terpstra uit Epe. Is dus weer in vrijheid. Afstand 39 km.
- TORENVALK** nr. 3.624.889, geringd op 13-06-05 in TV-kast onder Wapserveen, kast Schipsloot als nestjong. op 26-09-2005 dood gevonden te Steggerda, West v. Parten, Friesland door W. Strijker uit Tuk. Afstand 9 km.
- KERKUIL** nr. 5.379.144, geringd als pull op 05-06-05 in kast van Ringelingte, Drogsteropslagen (route Jan Bisschop) op 15-08-2005 verkeersslachtoffer te Koudum, Fr. Melder W. Louwsma uit Elahuizen. Afstand 77 km.
- KERKUIL** nr. 5.354.166, geringd op 15-06-01 als pull in kast te Ommen, Varsen (ringer J. Bouman) werd op 14-08-2005 levend aangetroffen in kast Kl. v.d. Berg, Zwarte-waterkloosterweg. Afstand 23 km. Melder Klaas Harink.
- KERKUIL** nr. 5.383, geringd als pull in kast 281 De Meele, Nieuwleusen op 08-06-04 . (JM) op 09-12- 2005 verkeersslachtoffer te Borger, Dr. Melder Gravenhorst uit Emmen. Afstand 54 km.
- KERKUIL** nr. 5.389.172, geringd als pull op 13-06-05 te Dedemsvaart, Rheezerend, kast Krikhaar. (J. van Buren c.s.) op 17-10-2005 verkeersslachtoffer op A.50 ten Zuiden van Heerde. Afstand 42 km. Melder J. Hoeve, Vinkenbuurt.
- KERKUIL** nr. 5.389.195, geringd op 18-06-2005 als pull in kast R. Stapel, te Echten. (route Jan Bisschop) op 25-09-05 verkeersslachtoffer te Meppel. Afstand 12 km. Melder Jan Trompetter uit St. Jansklooster.
- KERKUIL** nr. 5.389.265, geringd op 29-06-05 als pull in kast H. Bruinslot te Kerkenveld (route Jan Bisschop) op 13-11-2005 verkeersslachtoffer te Nijmegen, Dukenburg. Afstand 103 km. Melder R. Vinkenburg uit Deventer.
- BONTE Vliegenvanger** nr. F.989.088, geringd als pull op 27-05-1997 in nk. 731, vak 6, route 19, bosw. Staphorst. op 17-05-2005 broedend in nk. 244a, bosw. Staphorst.

- ZWARTE MEES** nr. F.996.588, geringd als pull op 09-05-1998 in nk. 413, vak 54, route 12, bosw. Staphorst. op 01-06-2005 dood in nest van pimpel nk. 38, bosw. Staphorst.
- BONTE VL.VANGER** nr. AA 58.709, geringd als pull op 02-06-1998 bosw. Staphorst, nk 331, vak 57. op 16-05-2005 broedend wijfje in nk. 287, route 009,. bosw. Staphorst.
- BONTE VL.VANGER** nr. AB 81.191, geringd als pull op 28-06-1999 in nk. 489, vak 44, route 17, bosw. Staphorst. op 17-05-05 broedend in nkast nr. 020. 0886, bosw. Staphorst.
- BOERENZWALUW** nr. AK 93617, geringd op 25-05-2005 als pull in stal Luyben te Groot Oever. op 09-09-2005 gevangen en gecontroleerd door ringer Benny v.d. Brink te Elburg. Drontenmeer. Afstand 39 km.
- SIJSJE** nr. LONDON R. 121232, geringd als vrouw na 2e kj. te Sheringham, Norfolk, Engeland. op 07-02-03. op 23 maart 2004 gecontroleerd en weer los te IJhorst, Dennenlaan 3. Afstand 344 km.
- SIJSJE** nr. LONDON R 631275, geringd op 21-05-2003 als man na 2e kj. te Logie Hill, Balchraggan Highland Region, Engeland. op 15-03-2004 gekontr. en weer los te IJhorst, Dennenlaan 3. Afstand 867 km.
- KERKUIL** nr. 5.344.538, op 14-07-2000 geringd als pull in kast Neto, Dr. Larijweg, Ruinerwold. op 01-03-2005 dood gevonden te Finsterwolde door kou. Afstand 80 km. Melder Muntinga uit Hoogezand.
- HAVIK** nr. 7.006710, geringd als nestjong te Benneveld, Drenthe op 24-05-2004 door ringer Dekker uit Groningen. op 02-02-2005 te Rouveen gecontroleerd en weer los. Afstand 43 km.
- BONTE VL.VANGER** nr. AH 76.452, geringd als pull op 27-05-2004 bosw. Staphorst, 't Schot, nk. 50, route 23. op 10-08-2005 dood gevonden te Heerenveen. Afstand 41 km. Melder A. J. van den Berg uit Oudehorne.

- OOIEVAAR** nr. 2429, geringd op 13-06-1995 te Meppel op nest. (J. Mus-sche) als nestjong. werd op 15-05-2005 nummer afgelezen te Rogat (mevr. A. Enters) Afstand 4 km.
- OOIEVAAR** nr. 2441, geringd op 10-06-1997 te Meppel als nestjong. werd op 05-06-2005 nummer afgelezen op nest te Veeningen, Boomgaard. Afstand 9 km. (mevr. Enters voornoemd).
- OOIEVAAR** nr. 2448, geringd op 15-07-1998 als nestjong op paalnest Haalweide De Wijk. werd op 15-05-05 broedend aange-troffen op nest te IJhorst, Veldhuis. Afstand 5 km. (mevr. Enters voor-noemd).
- BLAUWE REIGER** met ring HID-DENSEE CA008690, geringd op 14 mei 2005 te Aderstedt 1 km Noord als nestj. werd op 12-10-2005 dood gevonden te Heino, verkeersslachtoffer. Afstand 328 km. Melder Klaas Koobs Stap-horst.
- BONTE VL.VANGER** nr. AG.41.522, geringd op 30-05-03 als pull in nk. 52 Vossenburcht IJhorst, route 29 (Harry van Wijk). op 02-06-05 ring gevonden in braak-bal van sperwer in bosw. Staphorst, vak 28. (Harry).
- BONTE VL.VANGER** nr. AG.46.866, geringd op 30-05-03 als pull in nk. 1, Tissinghbos te IJhorst (Henk Ste-geman) op 15-07-05 ring gevonden in braak-bal van sperwer in bosw. Staphorst, vak 56. (Harry c.s.).
- PIMPEL** nr. AG.47.970, geringd op 25-02-04 als man na 1 kj. te IJhorst, Larixlaan 12. op 04-07-05 ring gevonden in braak-bal van sperwer in bosw. Staphorst, vak 28. (Harry).
- ZWARTE MEES** nr. AG.48.212, ge-ringd op 08-05-04 in bosw. Staphorst als pull in nk. 647a, vak 16, route 17. op 02. 06. 05 ring aangetroffen in braakbal van sperwer in bosw. Stap-horst, vak 28 (Harry c.s.).
- GLANSKOPMEES** nr. AH.74.771, geringd op 13-05-05 als pull in nk. 58, Vossenburcht, IJhorst (Harry) route 9. op 11-07-05 ring aangetroffen in braakbal van sperwer in boswachterij Staphorst, vak 28. (Harry c.s.).

- KOOLMEES** nr. AH77.659, geringd op 17-05-05 als pull in nk. 708b, route 19, B. Witte. op 15-06-05 ring aangetroffen in braakbal van sperwer in bosw. Staphorst, vak 7 (Harry).
- BONTE VL. VANGER** nr. AH77.977, geringd op 26-05-05 als pull in nk. 93, route 23, J. Mussche. op 15-07-05 ring aangetroffen in braakbal van sperwer in boswachterij Staphorst, vak 56.
- KOOLMEES** nr. AH 78.190, geringd op 20-05-04 als pull in nk. 36, Bol-linkbos (route Jan Bisschop) op 11-07-05 ring aangetroffen in braakbal van sperwer in bosw. Staphorst, vak 28. (Harry).
- KOOLMEES** nr. AH 94.925, geringd op 06-06-05 als pull in nk. 965, route 22, B. Witte op 04-07-05 ring aangetroffen in braakbal van sperwer in bosw. Staphorst, vak 28. (Harry c.s.),
- PIMPEL** nr. AK.87.051, geringd op 21-05-05 als pull in nk. 80, route 23, J. Mussche. op 18-07-05 ring aangetroffen in braakbal van sperwer in bosw. Staphorst, vak 56. (Harry c.s.)
- PIMPEL** nr. AK 87.181, geringd op 21-05-05 als pull in nk. 926, route 21, Kl. Koobs, bosw. Staphorst op 04-07-05 ring aangetroffen in braakbal van sperwer in bosw. Staphorst. (Harry c.s.)

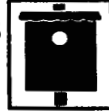
Tot zover de binnengekomen terugvangsten van de laatste tijd. Hopelijk mogen wij ook komende jaar 2006 op jullie onmisbare medewerking rekenen. Die vogelpootjes blijven ook dan belangrijk.

Namens VRS GO8 Blaauw.
coördinator Jac. Mussche.

NESTKASTONDERZOEK 2005

Route: Buldersbos nr.025.

Aantal nestkasten: 57

Controleur: Mark van Lubek

Bewoond: 30 nestkasten

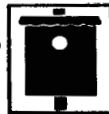
Onbewoond: 27 nestkasten

Vogelsoort	Totaal aantal legsels (1+2)	Aantal succes- volle Legsels	Aantal legsels 1e broed (legsel)
Koolmees	7	6	6
Pimpelmees	11	8	11
Bonte Vl.vanger	10	5	10
Glanskopmees	2	1	2
Totaal:	30	20	29

NESTKASTONDERZOEK 2005

Route: Vossenburcht nr. 029.

Aantal nestkasten: 131

Controleurs: Harry Van Wijk en

Jaap Padding

Bewoond: 123

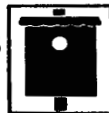
Onbewoond: 8

Vogelsoort	Totaal aantal legsels (1+2)	Aantal succes- volle Legsels	Aantal legsels 1e broed (legsel)
Koolmees	51	44	43
Pimpelmees	49	47	49
Bonte Vl.vanger	25	22	25
Zwarte Mees	1	0	1
Glanskopmees	2	2	2
Totaal:	128	115	119

NESTKASTONDERZOEK 2005

Route: Bomertswijk nr.133.

Aantal nestkasten: 30.

Controleur: Harry V. Wijk

Bewoond: 26

Onbewoond: 4.

Vogelsoort	Totaal aantal legsels (1+2)	Aantal succes- volle Legsels	Aantal legsels 1e broed (legsel)
Koolmees	18	16	13
Pimpelmees	10	9	10
Bonte Vl.vanger	2	2	2
Glanskopmees	1	1	1
Totaal:	31	28	26

WERKGROEP ROOFVOGELS EN UILEN VERSLAG 2005

In het broedseizoen 2005 zijn door de vaste groep vrijwilligers weer diverse nesten van roofvogels en uilen gecontroleerd. Hartelijk dank vanaf deze plaats voor alle gepleegde inzet!

Door deze inzet konden 92 nestkaarten worden ingevuld. Het verschil met het aantal nestkaarten in 2004 (125) is vooral te verklaren door een aanzienlijk lager aantal broedsels van de Buizerd (33). Dit zegt niet alles over het broedsucces van deze soort, omdat bepaalde gebieden in het ene jaar beter worden onderzocht dan in het andere jaar. Zo is in 2005 voor de boswachterij Staphorst geen enkele nestkaart ingevuld. Dit heeft alles te maken met het gebrek aan menskracht. We hopen in de toekomst de draad in de boswachterij weer op te kunnen pakken.

Roofvogels

In tegenstelling tot de vier broedgevallen van vorig jaar, werd van de **Sperwer** dit jaar geen enkel broedgeval vastgelegd. Dat wil beslist niet zeggen dat deze soort in ons onderzoeksgebied afwezig is! In tegendeel, deze soort komt verspreid in ons onderzoeksgebied voor. In de meest kleine bosjes en parken komt deze soort tot broeden. Het vraagt echter de nodige tijd en aandacht. Hopelijk kunnen het komende jaar weer een aantal broedgevallen worden vastgesteld.

De **Buizerd** was dit jaar met aanzienlijk minder broedparen aanwezig. Konden vorig jaar nog 41 succesvolle broedsels worden vastgelegd, dit jaar was de soort vertegenwoordigd met maar 16 paar. Het aantal jongen per succesvol broedsel was wel ongeveer gelijk aan dat van vorig jaar (2,0 tegen 2,1 vorig jaar). Ook hier kan met enige zekerheid worden opgemerkt dat deze soort meer in het gebied voorkwam dan deze cijfers doen vermoeden (zie opmerking hiervoor).

Dankzij het intensieve speurwerk van Klaas Harink (hij mag zonder de anderen hiermee tekort te doen best wel eens met naam genoemd worden) werden van de **Havik** drie broedgevallen vastgelegd. Alle drie broedgevallen werden waargenomen in bosjes in het veenweidegebied achter Rouveen. Van één broedgeval konden helaas geen verdere gegevens worden vastgelegd. In de twee andere nesten werden drie respectievelijk vier jongen grootgebracht. Deze resultaten duiden voor deze soort niet op een slecht jaar. Maar voor harde uitspraken zijn toch wel meer data nodig. Ook de Havik komt ongetwijfeld in grotere aantallen in ons gebied voor.

De **Torenvalk** tenslotte, was evenals vorig jaar weer behoorlijk present. Maar liefst 30 nestkaarten werden van deze soort ingevuld. Helaas sneuvelden nog zes legfels in de loop van het seizoen. Ook het gemiddeld aantal jongen per succesvol broedsel was dit jaar minder (4,0 tegen vorig jaar 4,9).

Tabel 1: overzicht broedresultaten roofvogels van 2005, 2004 en 2003.

Soort Gegevens	Buizerd	Havik ³	Sperwer	Torenvalk
Ingevulde nestkaarten	18(45-28) ²	3(5-11)	0(4-0)	30(29-22)
Succesvolle broedsels (≥ 1 jong uitgevlogen)	16 (41-26)	2(4-11)	?(4-?)	24(27-22)
Geringde jongen	25 (80-43)	7 (9-30)	0(16-0)	97(129-98)
Gem. aantal eieren ¹	2,4(2,4-2)	4(?-3)	?(3,2-?)	4,7(5,3-
Gem. aantal jongen ¹	2,0(2-1,8)	3,5(2,7-2,8)	?(4-?)	4,0(4,9-

¹ per succesvol broedsel

² tussen haakjes de cijfers van 2004 en 2003

³ van 1 nest in 2005 is niets bekend (te hoge boom)

Uilen

In 2004 was het achteraf gezien wel een heel goed kerkuiljaar! Toen werden maar liefst zeven 2e broedsels vastgelegd. In 2005 werd geen enkel 2e broedsel vastgelegd, maar was het totaal aantal broedsels wel ongeveer even groot als in 2004. Dit laatste kwam doordat van de **Kerkuil** een aantal nieuwe nestplaatsen werden vastgesteld, waaronder twee in buiten gebruik zijnde hooiblazers in Nieuwleusen. Er is alle reden om aan te nemen dat ook de Kerkuil met nog meer broedparen in ons gebied aanwezig is geweest. Het gemiddeld aantal jongen per succesvol broedsel lag wel beduidend lager dan in 2004 (3,4 tegen 5,2 in 2004). In het bijzonder kan nog vermeld worden dat namens Vogelbescherming Nederland aan tien personen in ons onderzoeksgebied een oorkonde werd uitgereikt vanwege het feit dat bij hen gedurende vijf jaar een broedsel van de Kerkuil met succes werd grootgebracht.

Van de **Steenuil** werden maar liefst 17 nestkaarten ingevuld. Zowel het aantal succesvolle broedsels (15 tegen 8 in 2004) als het aantal geringde jongen (51 tegen 25 in 2004) was in 2005 twee keer zo hoog als in 2004. Het gemiddeld aantal jongen per succesvol broedsel bleef daarentegen in beide jaren ongeveer gelijk.

In het kader van de door het SOVON georganiseerde Steenuilen-monitoring (LSB zeldzame soorten) werden ook in 2005 voor de derde achtereenvolgende keer in twee afzonderlijke gebieden, De Leijen in Staphorst en de omgeving Ruitenveen/Oosterveen in Nieuwleusen, inventarisaties uitgevoerd. In De Leijen werden met behulp van een geluidscassette acht territoria vastgesteld, waarbij van vier territoria nadere broedgegevens konden worden vastgelegd.

In Nieuwleusen werden op deze wijze 11 territoria vastgesteld. Van slechts vier territoria kon het broedsucces (of falen) worden vastgesteld. De overige broedparen mochten of door de eigenaar van de kast niet worden gecontroleerd of bevonden zich buiten de kasten op plaatsen waar controle niet mogelijk was. Op zich is dit allemaal niet erg, als de territoria maar vastgesteld worden met behulp van een geluidsnabootsing. Wat wel zorgelijk is, is het gegeven dat veel broedplaatsen van steenuilen verloren gaan doordat bijvoorbeeld oude schuurtjes worden afgebroken.

Om de steenuilen in Overijssel wat meer kansen te bieden is in een samenwerking tussen Landschap Overijssel en de plaatselijke vogelwerkgroepen in 2005 een actie uitgevoerd. Er is een prachtige brochure over de Steenuil verspreid. Diverse gesubsidieerde kasten van het Landschap Overijssel zijn geplaatst. Verder zijn er subsidiemogelijkheden voor herstel van het specifieke kleinschalige landschap voor de Steenuil. Tenslotte is in de plaatselijke en regionale pers de nodige aandacht geschonken aan deze actie. Onze Athene noctua (=godin van de nacht), genoemd naar Athene Pallas (=godin van de wijsheid) is al onze inspanningen meer dan waard!

Tabel 2: overzicht broedresultaten uilen van 2005, 2004 en 2003.

Soort	Kerkuil ³	Steenuil	Ransuil	Bosuil
Gegevens				
Ingevulde nestkaarten	24(25-18) ²	17(11-16)	0(2-0)	0(1-3)
Succesvolle broedsels (≥ 1 jong uitgevlogen)	21 (23-18)	15(8-14)	? (2-?)	?(1-3)
Geringde jongen	68(107-65)	51(25-37)	0(0-0)	0(2-8)
Gem. aantal eieren ¹	4,7(5,9-4,3)	3,9(4,2-2,7)	?(?-?)	?(2-2,6)
Gem. aantal jongen ¹	3,4(5,2-3,7)	3,4(3,2-2,7)	?(3,5-?)	?(2-2,6)

¹ per succesvol broedsel

² tussen haakjes de cijfers van 2004 en 2003

³ gegevens 2004 inclusief 7 2e broedsels

Tot zover de resultaten van de resultaten van het jaar 2005. Als u deze resultaten leest, zit waarschijnlijk de Bosuil al weer op eieren en klinkt het monotone 'ghuuk' (territoriumroep) van het mannetje van de Steenuil al weer in de avondschemer!

Namens de Werkgroep Roofvogels
Arnold Lassche

VERKEERSSLACHTOFFERS

Sommige mensen vinden het prachtig: een winter met sneeuw. Een strenge winter met ijs en sneeuw houdt een natuurlijke selectie onder de in het wild levende dieren. De sterkste overleeft en plant zich voort en daar is ook niks mis mee, integendeel.

Tussen kerst, oud en nieuwjaar was het landschap in onze regio bedekt met sneeuw. De A32 maakt een uitzondering: vanuit de lucht gezien is het een ont-dood lint door landschap. Het trekt de aandacht van de hier overwinterende vogels voornamelijk aaseters (in de omgeving van snelweg zijn dode dieren aanwezig) met voor sommigen een noodlottig gevolg. Het huidige snelverkeer maakte de afgelopen dagen, op de A32 tussen Meppel en Steenwijk over ca 21 kilometer tot de provinciegrens met Friesland, wel extreem veel verkeersslachtoffers melden de kantonniers Dunnink en Meekhof.

Dinsdag 3 januari 2006 werden, deels platgereden, de volgende dode exemplaren van de weg gehaald –de sloten en om liggende akkers buiten beschouwing gelaten– te weten: 8 buizerds, 1 havik, 1 meerkoet en 3 kerkuilen waarvan één met een pootring.

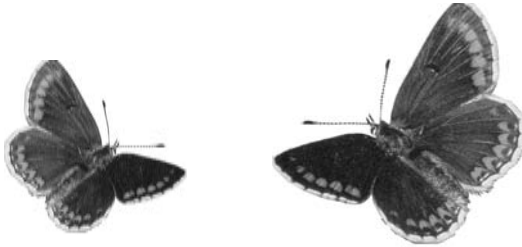
Een zeer trieste balans zo op het eind van het jaar. De vogels die de winter overleven dienen alle nodige aandacht (bescherming) om de open gevallen plaatsen op te vullen. Hopelijk krijgen zij ruimschoots die kans zodat wij blijven genieten van onze mede schepselen.

Harm Bloemhof

VAN DE VLINDERWERKGROEP

2005 is voor de vlinders een beter jaar geweest, dan het zeer slechte vlinderseizoen van 2004, hoewel de weersomstandigheden ook nu niet optimaal waren (in zomerperiode weinig zonuren, soms veel wind). In vergelijking met 2004 hebben we in totaal een 611 vlinders meer gezien.

De Gehakkelde aurelia lijkt in onze buurt in stijgende lijn voor te komen. Ook het Boomblauwtje heeft een zeer goed seizoen achter de rug.

Icarusblauwtjes en Bruine blauwtjes komen ook met stijgende aantallen voor.

Distelvlinders, Koevinkjes en Bruine Eikenpages behoorden tot de dalers. Ook Landkaartjes blijven helaas in aantal achter, een gegeven dat al eerder door ons is opgemerkt.

Verder misschien even goed om naar de soorten te kijken die het moeilijk hebben in Nederland. Het Heideblauwtje neemt in ons gebied in aantal af. De populatie van de Bruine vuurvlinder lijkt een stabiel aantal te hebben, dat met de weersomstandigheden meefluctueert.

De Aardbeivlinderpopulatie (Veerslootslanden) heeft niet zo'n goed seizoen meegemaakt, maar de Zilveren maan (Veerslootslanden) zat wel in een stijgende lijn.

De Heivlinder wordt vanaf de start van de vlinderwerkgroep niet meer in dit gebied aangetroffen, maar had in het verleden wel een populatie in het Staatsbos.

Het aantal geziene soorten blijft op 31 staan.

Natuurlijk blijft het moeilijk en moet je voorzichtig zijn om een algemene tendens te halen uit gegevens van slechts een paar jaar achter elkaar, waarbij de weersomstandigheden ook nog eens totaal van elkaar verschillend waren !

De overzichten in tabelvorm laten de aantallen zien vanaf 1999 t/m 2005. Omdat in de eerste jaren de aantallen van de Veerslootslanden niet werden meegeteld (omdat het een overzicht was van de vlinderaantallen in het staatsbos) en omdat in 2004 de Ganzeplas erbij is gekomen zijn de volgende toevoegingen gebruikt bij de kolommen: v= Veerslootslanden, g= Ganzeplas,

- is niet meegeteld, + is meegeteld. Zo kunnen er makkelijker vergelijkingen gemaakt worden met voorgaande jaren.

Verder is nog vermeldenswaard dat de Vlinderstichting eind dit jaar via internet een site heeft gemaakt waar de aantallen digitaal doorgegeven kunnen worden voor de leden die monitoren. Hoewel er nog wat kinderziektes boven water zijn gekomen bij het doorgeven van onze gegevens, is het een goed systeem waarbij je per keer je tellingen kan doorgeven. De Vlinderstichting blijft zo per maand/ keer op de hoogte. Aan het eind van het seizoen hoeft je alleen nog maar na invoer van de laatste gegevens op de afsluitknop te drukken en de route wordt afgesloten!

Frank v der Ende
Vlinderwerkgroep

ACHTERGRONDINFORMATIE NATUURKALENDER

Veranderingen in areaal

De Natuurkalender richt zich vooral op de bestudering van jaarlijks terugkerende verschijnselen in de natuur: de fenologie. De stijging van de temperatuur sinds het einde van de 20ste eeuw hebben duidelijke verschuivingen laten zien in het tijdstip van bijvoorbeeld bloei, bladontploffing en het verschijnen van insecten in het voorjaar. De veranderingen in temperatuur en neerslag hebben ook een effect op het verspreidingsgebied of areaal van planten en dieren. Door de recente stijging van de temperatuur hebben verschillende dieren en planten zich in ons land kunnen vestigen die voorheen alleen in warmere, zuidelijke streken voorkwamen. Er zijn maar weinig nieuwe soorten in ons land verschenen die een noordelijke herkomst hebben. Een aantal van de “nieuwe soorten” zijn uit gevangenschap in de Nederlandse natuur terecht gekomen, en hebben kunnen overleven door de hogere temperaturen. Bij andere soorten is het verspreidingsgebied vergroot of verschoven tot in ons land.

Het verschuiven van arealen gebeurt doordat populaties in het zuiden van het areaal uitsterven, en nieuwe populaties van die soort zich vestigen aan de noordzijde van het areaal. Bij deze areaalverschuivingen is het belangrijk om in het achterhoofd te houden dat veel natuurgebieden in Nederland erg versnipperd zijn, en het voor soorten vaak moeilijk is met de veranderende temperatuur mee te bewegen naar noordelijke, koelere gebieden. De moderne infrastructuur is vaak nog een extra barriere voor zich verplaatsende soorten. Vooral de mobiele soorten zullen zich kunnen verspreiden, populaties van minder mobiele soorten lopen een grotere kans te verdwijnen. De fenologische veranderingen spelen ongetwijfeld een rol in het tot stand

komen van veranderingen in het verspreidingsgebied, maar daar is nog heel weinig over bekend.

Uit verschillende soortgroepen zijn voorbeelden te geven van soorten die recent hun areaal verlegd hebben. Hier volgen een aantal voorbeelden van soorten die als gevolg van de recente veranderingen in het klimaat al in ons land te zien zijn, en soorten die in de nabije toekomst worden verwacht. Let er wel op dat de natuur een complex geheel is waardoor er altijd een groot aantal factoren invloed hebben op de veranderingen in populaties.

Vogels

Een opwarmend klimaat heeft ook gevolgen voor de vogelwereld. Sommige trekvogels komen in het voorjaar eerder in hun broedgebieden aan, en een aantal soorten komen eerder tot broeden. Naast deze fenologische verschuivingen verandert ook het habitat voor de vogels. Een warmer Nederland wordt aantrekkelijker voor soorten die normaal een meer zuidelijke verspreiding hebben. Ook van oudsher inheemse soorten als IJsvogel en Roerdomp profiteren van de warmere winters. In strenge winters kunnen populaties van deze soorten gedecimeerd worden. In de zachte winters van 1997 tot 2003 heeft de IJsvogel een ongekende groei kunnen doormaken, en ook de Roerdomp neemt weer in aantal toe. Enkele soorten die in de landen ten zuiden van ons broeden, lijken langzaam naar ons land op te schuiven. Het is de verwachting dat er een paar soorten binnen afzienbare tijd hun opwachting zullen maken in in ons land. Hieronder staan enkele soorten waarvan we verwachten dat we ze steeds vaker zullen gaan zien.

Zilverreigers

Een soort die hier inmiddels al een aantal jaar broedt is de Kleine Zilverreiger (*Egretta garzetta*). Deze soort heeft zich in Eurazië en Afrika weer behoorlijk hersteld na de jarenlange vervolging omwille van de veren. De soort heeft wettelijke bescherming gekregen en kon zich daardoor weer uitbreiden. Het eerste broedgeval in Nederland vond plaats in 1994. Sindsdien is de soort een regelmatige broedvogel aan het worden met inmiddels enkele tientallen broedparen.

Ook de grote broer van de Kleine Zilverreiger, de Groet zilverreiger (*Egretta alba*) broedt inmiddels in ons land, maar het is niet echt een zuidelijke soort. De kern van de broedgebieden voor deze soort liggen in Oostenrijk (Neusiedlersee) en Hongarije. In 1978 broedde het eerste paar Grote Zilverreigers in de Oostvaardersplassen. Nadien blijft het wat kwakkelen met de aantallen, maar halverwege de jaren negentig kwam dan toch de definitieve vestiging. In 2003 werden maar liefst 53 paren in de Oostvaardersplassen broedend vastgesteld. De verbetering van de waterkwaliteit zorgde voor een betere visstand. Kleine visjes zijn voor een oogjager als de Grote Zilverreiger van

levensbelang. Mogelijk dat ook de minder strenge winters de soort in de kaart spelen, want ze trekken in de winter liever niet weg en hebben dan natuurlijk wel open viswater nodig voor hun overleving.

Orpheusspotvogel (*Hippolais polyglott*)

De opvallendste zuiderling is de Orpheusspotvogel. In het warme jaar 2003 werden er van de Orpheusspotvogel maar liefst acht exemplaren waargenomen. In Zoetermeer en de Mariapeel zaten gedurende een aantal weken Orpheusspotvogels te zingen. De Orpheusspotvogel is het zuidelijke broertje van de Spotvogel. De Spotvogel is een vrij algemene broedvogel in Nederland die begin mei terugkeert uit zijn winterkwartier. Spotvogels en Orpheusspotvogels lijken heel erg op elkaar en zijn nauwelijks uit elkaar te houden. Alleen de zang en de biotoopkeuze is anders. Orpheusspotvogels brabbelen meer, zonder lange uithalen en zitten meer in struwelen en kleine bosjes. Spotvogels zijn meesterlijke imitatoren van andere vogelsoorten en hebben meer uithalen in hun zang dan hun zuidelijke broers. Ze hebben een voorkeur voor boomgroepen met hoge bomen en dichte struiken. In Nederland tref je ze dan ook voornamelijk aan in erfbeplantingen, singels, parken en jonge aanplant. Broedende Orpheusspotvogels zijn in 2003 nog niet vastgesteld. Nog niet, omdat verwacht wordt dat Orpheusspotvogels de komende jaren vastere voet zal krijgen in ons land. Ze komen vanaf zuidoost-België naar het zuiden toe voor. De laatste jaren zijn ze opgerukt naar Midden- en Noord-België. De soort broedt daar inmiddels met tientallen paren. De oorzaken van deze verschuiving zijn niet zeker, de soort lijkt zijn habitatkeuze verruimd te hebben, maar de klimaatverandering speelt hem zeker in de kaart.

Graszanger (*Cisticola juncidis*)

De 'zip'-zanger zoals de Graszanger ook wel genoemd wordt, is een beetje een zorgenkindje onder de vogels. Deze kleine gestreepte insecteneter houdt niet van strenge winters. Is de winter ook maar even te streng (drie dagen strenge vorst is al voldoende) dan leggen ze massaal het loodje. De laatste jaren waren de winters in Nederland zacht tot vrij zacht en dus konden we behoorlijk wat Graszangers begroeten. Het kerngebied ligt in Zeeland, naast geschikt habitat heeft deze provincie in de winter een zeer mild klimaat, maar ook op andere plaatsen veel noordelijker duiken ze inmiddels op. De naam 'zip'-zanger is eigenlijk een veel betere naam dan Graszanger want tijdens de balts vliegen ze voortdurend 'zippend' rond. Daaraan zijn ze heel goed herkenbaar.

Cetti's Zanger (*Cettia cetti*)

De Cetti's Zanger is een soort die in de jaren zestig en zeventig met redelijke aantallen was vertegenwoordigd in het zuidwesten van ons land. Helaas is de Cetti's Zanger net zo'n wintergevoelige soort als de Graszanger met als

gevolg dat hij verdween toen er in de jaren zeventig en tachtig enkele strenge winters waren. Nu is de soort langzaam weer aan het oprukken en zijn er al weer enkele broedgevallen gemeld, allemaal in de zuidelijke provincies. De klimaatverandering zal de Graszanger en de Cetti's Zanger behoorlijk in de kaart spelen.

Slangenarend (*Circaetus gallicus*)

De laatste jaren worden steeds meer Slangenarenden langdurig pleisterend waargenomen in ons land. In 2003 op drie plaatsen: de Hoge Veluwe, het Fochteloërveen en de Hamert. Blijkbaar is het voedselaanbod op deze plekken zo groot (slangen en hagedissen) dat ze goed kunnen overleven. Het zou geen verbazing wekken als we op korte termijn een broedgeval van deze 'reuzebuizerd' kunnen begroeten. Een gebied als het Fochteloërveen waar ook al meerdere Slangenarenden tegelijkertijd zijn gezien, lijkt heel geschikt.

Bijeneter (*Merops apiaster*)

De Bijeneter is als broedvogel vooral te vinden in het gebied rond de Middellandse Zee en op de Balkan. Het is een echte warmteminnende soort die in kolonies broedt, meestal in zandgravingen of steile zandwanden. In de buurt van de nesten moet water zijn, waar insecten te vinden zijn waar ze op jagen. In het verleden kwamen verdwaalde Bijeneters tijdens de trek ze zo nu en dan in Nederland, de laatste jaren waren er verschillende broedgevallen in ons land.

De vogelwereld is voortdurend in beweging zo mag blijken uit het bovenstaande. Waar soorten als de Veldleeuwerik, Kuifleeuwerik en Ortolaan in hoog tempo aan verspreidingsareaal inboeten, met name veroorzaakt door ongunstige habitatveranderingen, zijn er ook soorten die lijken te profiteren van veranderende (klimatologische) omstandigheden. Er komen nieuwe, zuidelijke soorten bij in ons land, en wanneer er naar populatietrends gekeken wordt, zien we dat het over het algemeen beter gaat met soorten die een meer zuidelijke verspreiding hebben dan met soorten met een noordelijke verspreiding. Een aantal nieuwe soorten in Nederland zijn soorten die van waterrijke biotopen houden. Het oppervlak van dit soort gebieden neemt toe in ons land. Vogels als de Grote- en Kleine zilverreiger profiteren hier nu al van. Het is moeilijk te zeggen welke veranderingen in verspreiding precies toe te schrijven zijn aan veranderingen in het klimaat. Doordat veel grond intensief gebruikt wordt door landbouw, is er vaak weinig geschikt habitat te vinden voor soorten die hier klimatologische gezien wel voor zouden kunnen komen. Voor de vogelsoorten waarvoor Nederland het zuidelijkste punt van hun areaal is, zal Nederland wellicht op den duur te warm gaan worden, en wordt het habitat hier ongeschikt. Hierbij gaat het om soorten als Velduil en Tapuit. Ook deze soorten hebben net als veel andere soorten te lijden onder afname van

broedbiotoop. Of ze stand zullen houden, of wat precies de oorzaak zal zijn van hun verdwijnen zal de toekomst uit moeten wijzen.

Vlinders

Met de Nederlandse vlinders gaat het niet goed. Van de 70 soorten inheemse dagvlinders staan er 17 als verdwenen en 30 andere als bedreigd op de Rode Lijst. De 23 andere soorten zijn (nog) niet bedreigd. De grootste oorzaken van deze achteruitgang zijn intensivering van de landbouw, verstedelijking, milieuvervuiling en ontginningen. Een temperatuursverhoging als gevolg van het veranderende klimaat zal bij vlinders vooral een gunstig effect hebben op de wat meer mobiele soorten, die in veel typen habitat te vinden zijn: de generalisten. Bij de specialistische soorten en soorten die minder mobiel zijn, blijkt het habitat de laatste jaren gekrompen te zijn. Er zijn minder geschikte habitats voorhanden, en als deze er zijn, zijn ze moeilijk te bereiken doordat ze versnipperd zijn. Voor deze vlinders is het moeilijk om adequaat te reageren op klimaatsverandering. De laatste jaren zijn er, naast de soorten waar het slecht mee gaat, ook een aantal soorten die steeds vaker gesignaleerd worden.

Soorten die vaker worden gezien

De Gehakkelde aurelia (*Polygonia c-album*) is een van de vlindersoorten die zijn areaal in Nederland naar het noorden uitgebreid heeft. Deze dagvlinder kwam tot 1980 alleen in Brabant en Limburg voor, maar is in 2000 in heel Nederland gezien, tot en met de Waddeneilanden. Oorzaak van deze uitbreiding is de temperatuurstijging van de afgelopen decennia. Het feit dat de waardplant van deze vlinder, de grote brandnetel (*Urtica dioica*) op veel plaatsen voorkomt komt deze snelle uitbreiding ten goede.

Een andere soort die de laatste jaren meer wordt gezien is de Koninginnepage (*Papilio machaon*). Nederland ligt net op de grens van zijn areaal. Hij komt voor op bloemrijke graslanden en tuinen, en stelt verder geen hoge eisen aan zijn leefomgeving. Rupsen eten wilde peen, venkel, of wortelloof uit de moestuin, planten die vaak overal wel te vinden zijn. Uit Zuid-Limburg waren enkele vaste populaties bekend, tegenwoordig behoort heel Zuid- en Midden Limburg en Zeeuws-Vlaanderen tot zijn areaal. Ook worden vaak zwervers gezien door het hele land, vooral de afgelopen warme zomers.

Het Boswitje (*Leptidea sinapis*) is een minder bekende soort die langzaam vanuit het zuiden in opkomst is. De waardplanten van deze soort zijn verschillende algemene vlinderbloemigen als rolklaver en wikke. Het Boswitje houdt van vochtige, warme graslanden in de buurt van bos en struweel. Tegenwoordig komt het Boswitje voor in Limburg en wordt steeds vaker noordelijk gezien.

De Kleine parelmoervlinder (*Issoria lathonia*) is een soort met een voorkeur voor schrale, droge en warme graslanden. In Nederland komt

hij vooral in de duinen voor, maar hij is erg mobiel. In het binnenland worden regelmatig zwerfende exemplaren gezien, en op enkele plaatsen zijn er vaste populaties van deze soort buiten in het binnenland.

Specialisten gaan achteruit

Bovenstaande soorten zijn warmteminnende soorten, die relatief weinig eisen aan hun leefomgeving stellen. Nederland telt ook een aantal soorten die uniek zijn voor vochtige, koele milieus. Dit zijn bijvoorbeeld soorten die nog in de hoogveenrestanten van Drenthe voorkomen zoals de Veenbesparelmoervlinder (*Boloria aquilonaris*) en het Veenbesblauwtje (*Plebeius optilete*). Hun waardplanten zijn onder andere Veenbes en Lavendelheide. Nederland ligt op de zuidwestgrens van hun areaal, en een opwarming van het klimaat is er mede de oorzaak van dat de soorten achteruit gaan in Nederland. Ook de Aardbeivlinder (*Pyrgus malvae*) en Zilveren maan (*Boloria selene*) is een soort van vochtige, schrale graslanden in moerasgebieden. Doordat in Nederland dergelijke gebieden door verschillende oorzaken verdrogen, gaan kenmerkende soorten van moerasgebieden achteruit.

Planten

40 nieuwe soorten op Standaardlijst Nederlandse Flora

Mede als gevolg van de klimaatsverandering groeiden er de afgelopen jaren verschillende nieuwe plantensoorten in ons land. Op de Standaardlijst van de Nederlandse flora [1](#)), waarop alle plantensoorten staan die in ons land voorkomen, zijn sinds de laatste versie die in 1996 gepubliceerd werd, 40 soorten toegevoegd. Van deze soorten is vastgesteld dat zij zich op eigen kracht in ons land kunnen handhaven. Om op deze Standaardlijst te komen, moeten planten aan twee criteria voldoen: op drie verschillende plekken gesignaleerd worden en drie generaties lang standhouden. Deze nieuwe standaardlijst zal binnenkort gepubliceerd worden. Op de vorige lijst stonden ook nieuwe soorten, maar het huidige aantal ligt ongeveer tweemaal zo hoog.

Bedreigingen en veranderingen

Vermesting is een belangrijke oorzaak van de achteruitgang van veel plantensoorten. Ook verdroging en verzuring hebben een negatief effect gehad op veel plantensoorten: één van de drie soorten hogere planten in ons land staat nu op de Rode Lijst van bedreigde soorten. De afgelopen decennia is het bosareaal in Nederland toegenomen. Hiervan hebben een aantal koudeminnende bossoorten kunnen profiteren. Het aantal warmteminnende soorten dat toeneemt is echter veel groter. Deze toename is te zien in alle ecosystemen, en vooral bij soorten van droge ecosystemen. Ook soorten die aan stedelijk gebied zijn gebonden nemen toe.

Opwarming door verstedelijking en klimaatverandering

Een groot deel van de nieuwe soorten op de standaardlijst heeft een voorkeur voor warme standplaatsen en komt vooral voor in het stedelijk milieu. Dit komt omdat veel van de nieuwe soorten onbedoeld meekomen met transporten van goederen. Overslagterreinen zoals havens en rangeerterreinen van spoorwegen staan bij plantenkenners vanouds bekend als rijk aan bijzondere soorten. Indien de milieuomstandigheden goed zijn kunnen de meegekomen zaden er ontkiemen en van hieruit een nieuw gebied koloniseren. Voor zuidelijke, warmteminnende soorten heeft het stadsmilieu daarbij het voordeel dat het er gemiddeld enkele graden warmer is dan het buitengebied, en daarom beter aansluit bij de leefomstandigheden van de thuisbasis van de soort. Dat warme milieu heeft vooral te maken met de stevige oppervlakte van de stad. Nu de verstedelijking van ons land samengaat met een mondiale temperatuurstijging, neemt het geschikte leefklimaat voor warmteminnende soorten met een zuidelijke verspreiding flink toe. Naast de soorten die onbedoeld via goederentransport meekomen, zijn er ook soorten die vanuit zuidelijke regio's langzaam maar zeker hun verspreidingsgebied in noordelijke richting uitbreiden.

Nieuwe soorten in Nederland

Van de recente aanwas voor de standaardlijst kunnen we hier bijvoorbeeld Kale gierst (*Panicum dichotomiflorum*) toe rekenen. Het gaat bij de nieuwe soorten vooral om soorten die in akkerland voorkomen. Ook soorten die vanuit tuinen of vijvers verwilderen weten zich -mede- door klimaatsverandering steeds beter in het wild te handhaven. Voorbeelden van tuinontsnappingsen zijn Prikneus (*Lychnis coronaria*) en Waterteunisbloem (*Ludwigia grandiflora*), maar ook Karpatenklokje (*Campanula carpatica*), Kruipeklokje (*C. poscharskyana*) en Dalmatiëklokje (*C. portenschlagiana*) verwilderen gemakkelijk uit tuinen en komen mogelijk over enige tijd op de standaardlijst. Voorlopig staan de drie laatstgenoemde -samen met tientallen andere soorten- nog 'in de wacht'. Dergelijke 'wachtkamersoorten' worden nauwlettend gevolgd om te zien of zij zich inderdaad in het wild weten te handhaven en uit te breiden.

Hiernaast staan in tabel 1 alle nieuw toegevoegde soorten van de nieuwe Standaardlijst van de Nederlandse flora. De planten met de toevoeging 'standaardlijstsoort' staan inmiddels op de officiële lijst van de Nederlandse Flora die eind vorig jaar is verschenen.. Deze planten voldoen aan twee criteria: ze zijn op drie verschillende plekken gesignaleerd en hebben drie generaties lang standgehouden.

Tabel 1: nieuw toegevoegde soorten aan de Standaardlijst Nederlandse Flora.

Soort	Wetenschappelijke naam
Akkerwikke	<i>Vicia sativa</i> subsp. <i>segetalis</i>
Behaarde struweelroos	<i>Rosa caesia</i>
Beklierde heggenroos	<i>Rosa tomentella</i>
Berijpte viltroos	<i>Rosa sherardii</i>
Beverneltorkruid	<i>Oenanthe pimpinelloides</i>
Bosogentroost	<i>Euphrasia nemorosa</i>
Bottelroos	<i>Rosa villosa</i>
Brandpastinaak	<i>Pastinaca sativa</i> subsp. <i>urens</i>
Brede dovenetel	<i>Lamium confertum</i>
Citroenmelisse	<i>Melissa officinalis</i>
Draadfonteinkruid	<i>Potamogeton filiformis</i>
Fransje	<i>Schoenoplectus x flevensis</i>
Heggenroos	<i>Rosa corymbifera</i>
Hoge fijnstraal	<i>Conyza sumatrensis</i>
Hondsroos	<i>Rosa canina</i> (s.s.)
IJle kropaar	<i>Dactylis polygama</i>
Kale gierst	<i>Panicum dichotomiflorum</i>
Kale struweelroos	<i>Rosa dumalis</i>
Kleinbloemige roos	<i>Rosa micrantha</i>
Knobbelklaverzuring	<i>Oxalis dillenii</i>
Knopkroos	<i>Lemna turionifera</i>
Kraagroos	<i>Rosa agrestis</i>
Kruishyacint	<i>Scilla massartiana</i> (x)
Prikneus	<i>Lychnis coronaria</i>
Rijncentaurie	<i>Centaurea stoebe</i>
Rivierduinzegge	<i>Carex ligerica</i>
Ruwe viltroos	<i>Rosa pseudoscabriuscula</i>
Schijnegelantier	<i>Rosa columnifera</i>
Schijnheggenroos	<i>Rosa subcollina</i>
Schijnhondsroos	<i>Rosa subcanina</i>
Slanke ogentroost	<i>Euphrasia micrantha</i>
Valse zandzegge	<i>Carex reichenbachii</i>
Vierrijige ogentroost	<i>Euphrasia tetraquetra</i>
Viltroos	<i>Rosa tomentosa</i>
Waterteunisbloem	<i>Ludwigia grandiflora</i>
Wigbladige roos	<i>Rosa elliptica</i>
Wilde kool	<i>Brassica oleracea</i> subsp. <i>oleracea</i>
Zijdeplant	<i>Asclepias syriaca</i>
Zuid-Afrikaanse gierst	<i>Panicum schinzii</i>
Zwarte wikke	<i>Vicia sativa</i> subsp. <i>nigra</i>

Net als bij andere soortgroepen bij de planten blijken warmteminnende soorten het dus goed te doen. Straatliefdegras (*Eragrostis pilosa*) is ook een voorbeeld van een soort die zich uitbreidt in ons land. Weer een ander voorbeeld van een soort die naar het noorden toe uitbreidt is Doorschijnend sterrenkroos (*Callitriche truncata*). Deze zuidelijke waterplant is in 1998 voor het eerst in Nederland gevonden in het Deltagebied, en in de afgelopen jaren zijn er in die omgeving nog diverse vindplaatsen bijgekomen. In 2004 hebben medewerkers van FLORON weer een nieuwe groeiplaats gevonden in het IJmeer bij IJburg. De soort groeit in het IJmeer in grote aantallen, samen met andere waterplanten in het heldere water aan de oever. De toename schrijft FLORON toe aan de opwarming van het klimaat. Daarbuiten profiteert de soort in Nederland vermoedelijk ook van de verbetering van de waterkwaliteit. De dispersie van Doorschijnend sterrenkroos wordt vermoedelijk vooral door watervogels mogelijk gemaakt. (Bron: website Stichting FLORON, www.floron.nl). Een andere nieuwe, exotische soort in Nederland is Watercrassula (*Crassula helmsii*). Dit is oorspronkelijk een uit Australië afkomstige soort, die zich in Europa zeer agressieve gedraagt: in verschillende poelen daar is het vrijwel de enig overgebleven soort, en bestrijding lijkt nauwelijks mogelijk. Er zijn regelmatig nieuwe meldingen van Watercrassula in Nederland.

Natuurlijke vijanden ontbreken

De plantensoorten die door een warmer klimaat steeds noordelijker voorkomen, kunnen zich in ons land vestigen mede doordat hun vaak ondergrondse natuurlijke vijanden, zoals schimmels en aaltjes, niet in het nieuwe leefgebied voorkomen. Een deel van de natuurlijke vijanden van planten zullen wel mee trekken naar het Noorden. Dit zijn dan meestal de bovengrondse vijanden (bv. rupsen), ondergrondse vijanden verplaatsen zich minder makkelijk. Wanneer planten in relatief korte tijd in een nieuw milieu terechtkomen en aan zijn natuurlijke vijanden ontsnapt, kunnen ze gaan woekeren, en spreekt men van een biologische invasie.

Een voorbeeld: Bospest

Bij bijvoorbeeld Amerikaanse vogelkers (*Prunus Serotina*) is het opmerkelijk dat bodemziektes uitblijven in Nederlandse bossen. In Amerika, waar de boom van nature voorkomt, zorgen ziekteverwekkende bodemschimmels onder de boom dat de kiemplanten afsterven. Daardoor blijft de vogelkerpopulatie in Amerika van beperkte omvang. De Amerikaanse vogelkers is de afgelopen eeuw echter in Nederland ingevoerd met de bedoeling de ondergroei van bossen te verbeteren. Eenmaal aangeplant begon de boom te woekeren. Overal doken zaailingen op die uitgroeiden tot boompjes. Als die niet regelmatig zouden zijn weggehaald, was het hele bos dichtgegroeid. Bosbouwers spraken daarom al gauw van 'bospest'.

De meeste invasies komen van planten afkomstig van andere continenten.

Door het veranderende klimaat zullen zulke invasies in de toekomst vaker uit Zuid-Europa komen.

1) De Standaardlijst van de Nederlandse flora wordt uitgebracht door het Nationaal Herbarium Nederland te Leiden (www.nationaalherbarium.nl)

Libellen

Doordat libellen erg mobiel zijn, kunnen ze vrij snel reageren op veranderingen van klimaat en omgeving. Soorten reageren hierdoor snel op verbeteringen van waterkwaliteit bij beken, en ze kunnen nog niet bezette leefgebieden koloniseren, zoals pas gegraven poelen en dergelijke.

Met de libellen in Nederland gaat het niet bijzonder goed. Een aantal soorten gaat vooruit en een aantal achteruit. Wat opvalt is dat de soorten die achteruit gaan relatief veel eisen stellen aan hun omgeving. Dit zijn de soorten die een noordelijke verspreiding hebben zoals de Speerwaterjuffer (*Coenagrion hastulatum*) en Venwitsnuitlibel (*Leucorrhinia dubia*). Ze zijn gevoelig voor vermesting en verzuring. Hierdoor is het moeilijk te zeggen wat het effect van klimaatverandering op deze soorten is.

De soorten waar het wel goed mee gaat zijn hoofdzakelijk soorten met een zuidelijke verspreiding. Omdat bij deze soorten het larvale stadium vrij kort is, kunnen ze leven in gebieden die maar tijdelijk nat zijn, en waar ze dus weinig concurrentie ondervinden van andere soorten.

Een van de soorten die sterk vooruit is gegaan is de Kleine roodoogjuffer (*Erythromma viridulum*). Twintig jaar geleden was deze soort nog erg zeldzaam in ons land, nu hoort hij bij de tien meest algemene soorten. Ook de Vuurlibel (*Crocothemis erythraea*) en de Kanaaljuffer (*Cercion lindenii*) hebben zich recent naar het noorden uitgebreid. Laatstgenoemde soort was tot 1990 een zeldzame verschijning in het zuiden van het land, momenteel heeft deze soort in het zuiden en oosten van het land verschillende populaties. Het warmer worden van de zomers in ons land is waarschijnlijk hier mede de oorzaak van (Ketelaar, 2003).

De precieze mechanismen van deze verschuivingen zijn nog niet bekend, maar één van de hypothesen is dat de relatief hoge watertemperaturen zorgen voor een goede groei van prooidieren voor de libellen. De snelle larvale groei van de zuidelijke soorten maakt dat het nodig is om een voldoende prooiaanbod te hebben.

Dat de in de zomers ook meer neerlag valt, heeft waarschijnlijk ook een positief effect op een aantal libellensoorten. Soorten die leven in ondiepe randzones van moerasgebieden krijgen zo een groter leefgebied. Een van zulke soorten is de Gevlekte glanslibel (*Somatochlora flavomaculata*), die de afgelopen jaren op steeds meer plaatsen wordt aangetroffen.

Andere soorten die recent meer gezien worden zijn Zuidelijke glazenmaker (*Aeshna affinis*), Zuidelijke keizerlibel (*Anax parthenope*), Zadellibel (*Hemianax*

ephippiger). De laatste 2 soorten zijn zwervers, die vooral gezien worden in periodes met uitzonderlijk warm weer, vaak zamen met zuidenwind.

Literatuur

Ketelaar, R., 2003. Libellen vliegen vroeger en noordelijker: een gevolg van klimaatsverandering? *De Levende Natuur* 104: 83-85.

Insecten

Insecten kunnen onder goede omstandigheden snel in aantal toenemen en plagen vormen. Sinds 1946 wordt het voorkomen van insectenplagen geregistreerd, en er is vastgesteld dat steeds meer zuidelijke soorten plagen vormen in ons land. Ook inheemse plagen zijn in deze periode verschoven (Moraal, 2003). Een mogelijke oorzaak is klimaatverandering. De CO₂-concentratie in de lucht is gestegen, de winters worden zachter, de zomers worden zachter en de neerslagpatronen veranderen. Als gevolg van de toegenomen CO₂ en stikstofdepositie kan snellere boomgroei plaatsvinden. Mogelijk heeft dit effecten op de voedselkwaliteit van insecten, maar dit is nog niet nader onderzocht.

Een stijging van de temperatuur heeft echter vaak wel direct invloed op een soort: de larvale ontwikkeling kan sneller verlopen, en er kunnen meerdere generaties voortgebracht worden. Een korter larvaal stadium heeft als voordeel dat de larven minder lang aan natuurlijke vijanden, ziekten en predatie blootgesteld worden. Wanneer een soort meerdere generaties voortbrengt, zal de soort in de regel ook succesvoller zijn, vanwege de grotere aantallen. Hieronder staan een aantal insectensoorten die zich recent uitgebreid hebben in Nederland.

Eikenprocessierups

De eikenprocessierups (*Thaumetopoea processionea*) kan in ons land overleven dankzij het warmere weer. Onder bepaalde omstandigheden, warm en droog voorjaar, kunnen plagen optreden.

In Nederland werd de eikenprocessierups voor het eerst gesignaleerd in 1991. Sindsdien is de soort noordelijker opgeschoven en zijn de aantallen toegenomen, zoals af te leiden is uit de meldingen van aangetaste bomen. Vooral in 1996 zijn veel zware aantastingen van bomen gemeld, daarna stortte de populatie van de soort in. Gevolg hiervan was intensieve bestrijding, maar ook het koude weer. In 2001 is het aantal meldingen van rupsen weer gestegen.

De eikenprocessierups komt oorspronkelijk uit Zuid- en Centraal Europa. De inburgering in Nederland is waarschijnlijk toe te schrijven aan klimaatverandering. Ze zitten vooral aan de zonnige zuidkant van eikenstammen in lanen. Als er veel dieren zijn kunnen de haren van de rupsen (al dan niet verspreid via de wind) zorgen voor irritaties aan huid, ogen en luchtwegen bij mensen.

De verwachting is dat de soort aanwezig zal blijven en in een warm en droog voorjaar hier en daar tot een plaag uitgroeit.

Bron: website RIVM.

Paardenkastanjemineermot

De paardenkastanjemineermot (*Cameraria ohridella*) is de laatste jaren volop in het nieuws. De larven van dit insect graven gangen in het blad van de paardenkastanje (*Aesculus hippocastanum*), en zorgen er zo voor dat de bladeren van de paardenkastanje bruin kleuren en vervolgens afvallen. De bomen kunnen al eind juni volledig kaal zijn.

Roodzwarte dennencicade

De Roodzwarte dennencicade (*Haematoloma dorsatum*) is een soort cicade die uit het Middellandse-Zeegebied komt. Deze soort veroorzaakt een verbruining van naalden bij dennebomen. Sinds de jaren '80 worden ook dennenbossen in Noord-Brabant en op de Veluwe getroffen door plagen van deze soort.

Ook de plaaginsecten die van oudsher in Nederland voorkomen, veroorzaken door het mildere klimaat steeds meer plagen. Het zijn tegenwoordig echter andere soorten dan 50 jaar geleden. De Gewone dennenbladwesp, Douglaswolluis, Grote dennensnuitkever, Sparrenbladwesp, Lariksnoot en Dennenscheerder, die allemaal op naaldhoud leven, waren zeer algemeen in de veertiger- en vijftiger jaren. De soorten die in de periode daarna (de jaren '70 en '80) vooral plagen vormden waren soorten die op naald of loofbomen voorkwamen: de Elzenhaan, Groene sparranluis, Groene eikenbladroller en Satijnvlinder. Tegenwoordig domineren de Grote iepenspintkever, Grote wintervlinder, Pruimenspinselpot, Eikenprocessierups en Eikenprachtkever, die allemaal op loofbomen leven. Hiermee lijkt een verschuiving plaats te hebben gevonden van naald- naar loofboomsecten. De oorzaak hiervan kan zijn een opwarming van het klimaat: de Eikenprachtkever (*Agrilus biguttatus*) bijvoorbeeld, die recent massaal wordt aangetroffen, is een warmteminnende soort. De larven van deze kever leven in de bast en kunnen de eik doen afsterven.

Op www.insectenweb.nl vindt u meer informatie over plaaginsecten op bomen en struiken.

Literatuur

Moraal, L., 2003. Insectenplagen op bomen en klimaatsverandering. De Levende Natuur 104: 90-93.

Zoogdieren

Een studie van Ova et al. (1993) concludeerde dat 34% van de zoogdieren positief zal reageren op een stijging van de temperatuur, drogere zomers en nat-

tere winters. Ongeveer 21% zal negatief reageren. Voor verdroging is dit 24% positief en 31% negatief. De oorzaken van de reacties lopen sterk uiteen en naast de klimaatsfactoren spelen ook een groot aantal andere factoren een rol. Hieronder enkele voorbeelden van mogelijke effecten uit de studie van Ovaa et al.

Egel (*Erinaceus europaeus*)

Verlenging van het groeiseizoen kan gunstig werken op het overwinteringssucces van de Egel, aangezien wintersterfte nu met 50% de grootste natuurlijke sterftefactor is. Het effect van toenemende neerslag en hogere gemiddelde temperaturen is moeilijk aan te geven, maar lijkt niet negatief. De egel is in natte gebieden schaars. Een verdroging zal het beschikbare habitat voor de egel kunnen vergroten.

Gewone Bosspitsmuis (*Sorex araneus*)

Komt in warmere gebieden bijna niet in de vlakte voor. Mijdt droogte en warmte, o.a. door veel in dichte vegetatie en ondergronds te leven. Bij klimaatsverandering (warmer) wordt mogelijk de positie in Nederland zwakker. Verhoging van de neerslag lijkt echter gunstig te zijn. Het totaaleffect is onduidelijk. Door verdroging worden veel vochtige biotopen ook geschikt voor de tweekleurige bosspitsmuis. Concurrentie is aangetoond maar de afloop ervan is onzeker. Toch lijkt het ongunstig voor de gewone bosspitsmuis. Inlaat van gebiedsvreemd water en natuurbouw langs waterlopen in de zandgebieden lijkt meer biotopen voor de gewone bosspitsmuis te scheppen, maar heeft geen positief effect als het water verontreinigd is.

Tweekleurige Bosspitsmuis (*Sorex coronatus*)

Temperatuurstijging gecombineerd met meer neerslag lijkt gunstig, omdat daardoor de areaalgrens mogelijk naar het noordwesten opschuift. Door verdroging kan de concurrentiekracht ten opzichte van de Gewone bosspitsmuis toenemen op de vochtige delen van de zandgronden.

Mol (*Talpa europaea*)

De vrij scherpe noordgrens in Scandinavië kan op een temperatuurgrens wijzen maar dat is voor Nederland niet van belang. Door verdroging worden meer gebieden geschikt voor mollen. In natte gebieden vallen 's winters de concentraties van mollen in dijken en hoge weglichamen op. Bij extreem hoge watersstanden worden mollen uit een gebied verdreven.

Bunzing (*Mustela putorius*)

Een warmer en droger klimaat lijkt gunstig. Opeenvolgende warme, regenrijke winters kunnen echter de stand van kleine zoogdieren (belangrijke winterprooi) nadelig beïnvloeden, waardoor veel oudere bunzingen sterven, hetgeen een

groot negatief effect op de stand heeft. Naar verwachting zullen de Nederlandse winters inderdaad natter worden. Ongunstige zomers voor amfibieën (droog) betekenen voor deze amfibieën specialist vooral hogere sterfte onder jonge dieren en minder onder oudere, waardoor een zwak negatief effect op de populatie optreedt. Het klimaateffect lijkt derhalve via de beschikbaarheid van voedsel negatief te zijn. De bunzing jaagt graag langs het water. Bunzingen zijn in sommige gebieden van Europa mogelijk zeldzaam geworden, door het verdwijnen van vochtige biotopen.

Steenmarter (*Martes foina*)

De noordelijke areaalgrens van de steenmarter ligt niet ver noordelijk van Nederland. 's Winters is de soort bijna geheel aangewezen op verwarmde gebouwen voor zijn rustplaatsen. Tot nu toe heeft dit mogelijk zijn voorkomen bepaald. Wanneer het klimaat warmer wordt, komen misschien meer rustplaatsen in aanmerking, die nu nog te weinig bescherming tegen kou geven. Bijna alle biotopen worden door de steenmarter bezocht. Verdroging heeft daarom waarschijnlijk geen effect.

Gewone zeehond (*Phoca vitulina*)

In een zonniger klimaat gaan de zeehonden vaker aan land, waardoor het risico van contactbesmetting met virusziekten toe neemt en grotere sterfte kan veroorzaken. De soort prefereert getijdegebieden in de gematigde zone; de voorspelde klimaatsveranderingen zouden Nederland in de Noordfranse situatie brengen, waar nu de zuidelijke areaalgrens van de gewone zeehond ligt. Het Deltagebied lijkt dan weinig toekomst te hebben. De kansen voor de Waddenzee zijn duidelijk beter. Bij zeespiegelstijging groeien de zandbanken mee zolang er voldoende zandvoorraad voor de kust ligt.

Ree (*Capreolus capreolus*)

Gelet op de areaalgrenzen van de ree in Zuid-Zweden en Schotland, is te verwachten dat een warmer klimaat gunstig is. Of dit ook effecten in Nederland heeft is onbekend. Onder nattere omstandigheden loopt de ree een grotere kans op ziekten. Mogelijk is het minimum tussen 1971 en 1975 in Nederland en Westfalen hierdoor veroorzaakt. Het lijkt erop dat een hogere jaartemperatuur gunstig is, o.a. door verlenging van het groeiseizoen (kruiden en loofbomen) maar dat een neerslagoverschot in de winter nadelig is. Naast een mogelijke invloed van verdroging via de floristische samenstelling (onbekend), kunnen reeën bij geheel droogvallen van de sloten, een gebied verlaten en daarbij massaal door het verkeer gedood worden. Anderzijds komen reeën in zowel natte veengebieden als in droge zandgebieden voor.

Veldmuis (*Microtus arvalis*)

Veldmuizen overleven niet als een terrein zeer nat wordt. Zij moeten die terreinen in de zomer weer koloniseren. Een klimaat met groot neerslagoverschot in de winter is derhalve ongunstig voor de veldmuis in vlakke laaggelegen gebieden en stroomdalén. In hooggelegen gebieden heeft dat geen effect. Verlenging van het groeiseizoen is voor deze 100% herbivoor echter gunstig. Het totale effect is moeilijk te voorspellen. Verdroging heeft een gunstig effect op de veldmuis. Daardoor kan hij in grotere gebieden overleven en populaties opbouwen. In natte gebieden of gebieden met fluctuerende grondwaterstanden krijgt de soort normaal geen gelegenheid een populatie op te bouwen.

Noordse Woelmuis (*Microtus oeconomus*)

Voor een noordelijke soort als de noordse woelmuis lijkt temperatuurverhoging niet gunstig. Toename van de neerslag kan gunstig zijn als daardoor meer moerassen ontstaan of de verdroging gecompenseerd wordt. Verdroging heeft biotoopvernietiging tot gevolg. Door onderbemaling en peilverlaging verdwijnen in grote gebieden drassige terreinen. Na 1945 zijn daardoor veel geschikte gebieden verloren gegaan, of is de isolatie opgeheven, waardoor de veldmuis drogere, eerder door de noordse woelmuis bewoonde terreinen in bezit heeft genomen. Op Texel bewoont de soort zowel droge als natte biotopen, bij afwezigheid van de veldmuis.

Hazelmuis (*Muscardinus avellanarius*)

Mogelijk vormt het klimaat de oorzaak van het ontbreken van hazelmuizen in het noordelijk deel van het lossleemareaal in Nederland en Duitsland. Hun optimale biotoop voor overwintering wordt gevormd door neerslagrijke steile hellingen met verweringsgronden, die grotendeels noordwestelijk geëxponéerd zijn. Rond Vaals valt de meeste neerslag van Nederland. Naar het westen en noorden neemt de neerslag sterk af tot minder dan 700 mm/jaar. In de zomer leven ze echter op zuidelijk tot zuidwestelijk geëxponéerde hellingen met veel vruchten. De verwachte hogere neerslag en hogere temperatuur kan derhalve tot gevolg hebben dat de areaalgrens naar het noorden verschuift of dat de dichtheden ten zuiden van de Geul hoger worden.

Eikelmuis (*Eliomys quercinus*)

De vrijwel rechte areaalgrens in Noordwest-Europa doet vermoeden dat er een klimatologische factor in het spel is. In Vlaanderen schijnt de soort zich naar het noorden uit te breiden. Waarschijnlijk is temperatuurverhoging gunstig. Omdat de eikelmuis het zwaartepunt van zijn verspreiding zuidelijk van Nederland heeft liggen.

Relmuis (*Glis glis*)

Als soort met een areaal zuidelijk van ons land lijkt het gunstig voor de relmuis als het klimaat warmer wordt. Warme droge zomers zijn mogelijk zeer gunstig. De relmuis komt vooral voor in matig vochtige loofbossen. Maar op de lemige en stenige gronden speelt verdroging geen rol. In de tijd dat ze de jongen zogen, hebben ze echter water nodig.

Haas (*Lepus europaeus*)

Naar verwachting gedijt de haas in een continentaal klimaat beter dan in een maritiem klimaat. Natte omstandigheden bevorderen dan ook het uitbreken van ziekten. Engelhardt et al (1985) hebben een positieve correlatie aangetoond tussen toenemende hazenstand, hoge temperaturen tussen januari en augustus en lage neerslag in maart-april. Hiermee verklaarden ze het maximum tussen 1971 en 1975 in Beieren dat waarschijnlijk een piek in de 11 jarige cyclus is (is ook in het Nederlandse materiaal te herkennen). De verlenging van het groeiseizoen lijkt gunstig. De voorspelde klimaatveranderingen wijzen in de richting van verhoogde neerslag bij een hogere temperatuur wat zowel gunstige als ongunstige effecten kan hebben. Nadere toetsing is nodig. Hazen hebben geen drinkwater nodig. In droge gebieden komen minder ziektes voor, wat gunstig is voor conditie en daardoor voor de reproductie.

Konijn (*Oryctolagus cuniculus*)

Het konijn is van oorsprong een mediterrane soort. In ons klimaat passen ze zich aan door bij kou langer in hun holen te blijven en door pas met de voortplanting te beginnen bij het op gang komen van de grasgroei. In strenge winters kan 2/3 van de stand door honger omkomen, zoals na de koude winters van 1963 en van 1979 in de duinen. De verwachte verlenging van het groeiseizoen in een warmer klimaat, lijkt gunstig voor het voortplantingssucces en overleving. Verdroging is gunstig voor konijnen, omdat ze daardoor beter hun holen kunnen graven. In natte gebieden komen ze alleen voor in zandige dijken, zandopduikingen, wallen en kaden. Door polderpeilverlaging in de laatste decennia zijn zelfs klei- en veenpolders geschikt geworden omdat de konijnen hun holen in de slootranden kunnen graven.

Literatuur

Ovaa, A. H., J. Latour en R. Reiling (1993). Proefproject flora en fauna 2030; Hoofdrapport. Wageningen, Landbouwniversiteit Wageningen, Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne, : 31.

Overgenomen van internet en bewerkt door Jan Paasman.

Soort	1999	2000	2001	2002	2003 +v	2004 + v - g				
1	Aardbeivlinder				2	22	86	86	35	35
2	Zwartspriddikkopje	90	19	26	31	47	27	29	22	29
3	Geelspriddikkopje	52	20	19	110	124	45	62	86	100
4	Groot dikkopje	29	36	10	47	30	56	83	25	34
5.	Groot koolwitje	79	154	16	56	43	26	30	38	45
6	Klein koolwitje	186	198	19	57	238	91	93	193	195
7	Klein geaderd witje	354	603	36	173	241	176	196	280	289
8	Oranjetipje	18	27	6	9	16	45	45	37	37
9	Citroenvlinder	87	93	44	85	142	144	158	100	112
10	Kleine vuurvlinder	65	183	2	213	512	87	91	161	165
11	Bruine vuurvlinder	11	47	69	295	444	156	158	363	364
12.	Eikenpage		1		8	10	27	75	29	37
13.	Groentje	5	9	12	18	19	48	49	36	36
14.	Boomblauwtje	36	81	60	90	73	94	99	363	423
15.	Heideblauwtje	15	2		33	71	17	93	9	42
16.	Bruin blauwtje	1	9	1	12	6	2	2	7	13
17.	Icarusblauwtje	2	11	3		3	2	2	18	18
18.	Dagpauwoog	73	149	22	52	61	39	39	29	29
19.	Distelvlinder	4	14	2	20	204	16	18	3	3
20.	Atalanta	76	102	6	65	125	62	67	50	55
21.	Kleine vos	19	12	13	60	175	25	29	102	121
22	Gehakkelde aurelia	2	11	1	7	11	18	19	30	31
23.	Landkaartje	24	104	15	17	37	4	4	7	7
24.	Zilveren maan					27	47	47	56	56
25.	Heivlinder					0	0	0	0	0
26.	Koevinkje	216	283	122	99	200	129	151	69	89
27	Bruine zandoojje	378	497	124	82	302	389	395	361	367
28	Oranje zandoojje	69	246	220	483	320	379	410	265	304
29.	Hooibeestje	10	12	3	2	5	22	22	32	32
30.	Bonte zandoojje	52	109	115	208	233	129	134	261	268
31.	Argusvlinder	12	3	2	2	24	18	20	14	14
32.	Kommavlinder	9	2			0	0	0	0	0
33.	Boswitje	2	1			0	0	0	0	0
34.	Kleine ijsvogelvlinder	1				0	0	0	0	0
35.	Bruine Eikenpage					30	9	34	1	1
36	Oranje luzernevlinder					1	0	0	0	0
	Totaal aantal soorten	30	30	26	28	32	31	31	31	31
	Totaal aantal vlinders	1977	3038	968	2336	3796	2415			3351

Soort	Zwarte Venen	Vier Bergen	Zoere grachten	Kampweg	Veer sloots landen	G a n - ze plas	2005 -v-g	2005 +v-g	2005 -v+g	2005 + v l +g
Coördinaten:	2142 5183	2155 5165	2148 5169	2146 5171	2059 5151					
Aardbeivlinder		3			32		3	35	3	35
Zwartsprietdikkopje		7	10	1	4	7	18	22	25	29
Geelsprietdikkopje		8	75		3	14	83	86	97	100
Groot dikkopje	10	2	12	1		9	25	25	34	34
Groot koolwitje	10	2	8		18	7	20	38	27	45
Klein koolwitje	2	5	28	58	100	2	93	193	95	195
Klein geaderd witje	11	3	209	9	48	9	232	280	241	289
Oranjetipje	2	7	11		17		20	37	20	37
Citroenvlinder	16	1	77	6		12	100	100	112	112
Kleine vuurvlinder	1	5	121	33	1	4	160	161	164	165
Bruine vuurvlinder	3	2	311	47		1	363	363	364	364
Eikenpage	1		23	5		8	29	29	37	37
Groentje		1	35				36	36	36	36
Boomblauwtje	8	20	268	66	1	60	362	363	422	423
Heideblauwtje		4	5			33	9	9	42	42
Bruin blauwtje		2	4	1		6	7	7	13	13
Icarusblauwtje	1		4	12	1		17	18	17	18
Dagpauwoog	3		11		15		14	29	14	29
Distelvlinder			1		2		1	3	1	3
Atalanta		1	39	4	6	5	44	50	49	55
Kleine vos	8	1	78	9	6	19	96	102	115	121
Gehakkelde aurelia	3		23	4		1	30	30	31	31
Landkaartje			5	1	1		6	7	6	7
Zilveren maan					56		0	56	0	56
Heivlinder							0	0	0	0
Koevinkje	2	3	56	8		20	69	69	89	89
Bruine zandoogje	4		81	26	250	6	111	361	117	367
Oranje zandoogje	29	7	137	91	1	39	264	265	303	304
Hooibeestje			3	29			32	32	32	32
Bonte zandoogje	25	2	177	54	3	7	258	261	265	268
Argusvlinder					14		0	14	0	14
Kommavlinder							0	0	0	0
Boswitje							0	0	0	0
Kleine ijsvogelvlinder							0	0	0	0
Bruine eikenpage	1						1	1	1	1
Oranje luzernevlinder							0	0	0	0
Totalen	140	86	1812	465	579	269	2503	3082	2772	3316

NIEUWE DRUK VAN DE HEUKELS' FLORA VERSCHENEN

Op 4 november j.l. was het zover. De nieuwe druk van de Heukels' Flora van Nederland is verschenen. Schrijver van de flora is Ruud van der Meijden van het Nationaal Herbarium Nederland. Er is veel veranderd in de nieuwe druk. Niet alleen zijn er veel soorten toegevoegd, ook de naamgeving en de volgorde van families is het nodige veranderd. Voor veel geslachten zijn nieuwe determinatiesleutels gemaakt en er zijn meer afbeeldingen opgenomen. Ook de aanduiding van de nieuwe Rode Lijst en de 'kilometerhokfrequentieklasse' (KFK) zijn in de flora opgenomen.

In de flora zijn 151 nieuwe soorten opgenomen. De meeste daarvan zijn nieuw ingeburgerde soorten. Daaronder zijn diverse soorten die toenemen door veranderingen in het klimaat. Andere soorten hebben vaste voet in Nederland gekregen nadat ze zijn geïntroduceerd zijn als tuinplant.

De meeste andere wijzigingen zijn gebaseerd op nieuwe taxonomische inzichten, meestal gebaseerd op DNA-onderzoek.

De Heukels' flora met korting

Degenen die gegevens aanleveren aan FLORON, waaronder diverse leden van de Plantenwerkgroep, kunnen de nieuwe flora met korting bestellen. In plaats van € 49,95 kost deze dan € 44,95. Ieder, die de kortingsbon ontvangen heeft, kan maximaal 3 flora's met korting bestellen. Iedereen die graag een nieuwe flora met korting wil bestellen, wordt verzocht dit aan mij door te geven. Ik zal er dan zoveel mogelijk voor zorgen dat iedereen de korting krijgt. Hierbij geldt wel het principe: "wie het eerst komt, wie het eerst maalt." Je kunt dat aan mij doorgeven tot uiterlijk 1 maart 2006.

Namens de Plantenwerkgroep,

Jan Paasman
e-mail: plantenwerkgroep@hotmail.com
telefoon: 0523-657371

RINGOVERZICHT 2005

Nr. spec.	Aantal van Naam		Totaal
	Soort	Naam	
1	1340	Ooievaar	2
2	2670	Havik	18
3	2690	Sperwer	3
4	2870	Buizerd	36
5	3040	Torenavalk	137
6	4500	Scholekster	2
7	4930	Kievit	6
8	5320	Grutto	1
9	5410	Wulp	12
10	6840	Turkse Tortel	1
11	7350	Kerkuil	261
12	7570	Steenuil	150
13	8760	Grote Bonte Specht	1
14	9920	Boerenzwaluw	168
15	10200	Witte Kwikstraat	10
16	10660	Winterkoning	7
17	10840	Heggemus	3
18	10990	Roodborst	19
19	11220	Gekraagde Roodstaart	55
20	11870	Merel	7
21	12000	Zanglijster	1
22	12770	Zwartkop	4
23	13350	Grauwe Vliegenvanger	10
24	13490	Bonte Vliegenvanger	2.749
25	14400	Glanskop	175
26	14540	Kuifmees	4
27	14610	Zwarte Mees	614
28	14620	Pimpelmees	2.992
29	14640	Koolmees	2.645
30	14790	Boomklever	173
31	14870	Boom Kruiper	37
32	15820	Spreeuw	7
33	15910	Huismus	3
34	15980	Ringmus	12
35	16490	Groenling	4
36	17100	Goudvink	4
37	17170	Appelvink	1
	Eindtotaal		10.334

42 JAAR RINGONDERZOEK

GERINGDE VOGELS VOGELRINGSTATION GO 8 BLAAUW

1964 – 2005

Nr.	Vogelsoort	Euringcode	Aantal	Totaal in%
1.	Dodaars	70	3	0,0011%
2.	Fuut	90	36	0,0129%
3.	Jan Van Gent	710	1	0,0004%
4.	Aalscholver	720	3	0,0011%
5.	Roerdomp	950	7	0,0025%
6.	Blauwe Reiger	1220	759	0,2711%
7.	Purperreiger	1240	59	0,0211%
8.	Ooievaar	1340	214	0,0764%
9.	Knobbel Zwaan	1520	436	0,1558%
10.	Kleine Zwaan	1530	2	0,0007%
11.	Wilde Zwaan	1540	2	0,0007%
12.	Rietgans	1570	5	0,0018%
13.	Grauwe Gans	1610	1	0,0004%
14.	Brandgans	1670	1	0,0004%
15.	Wespendief	2310	16	0,0057%
16.	Rode Wouw	2390	1	0,0004%
17.	Bruine Kiekendief	2600	149	0,00532%
18.	Blauwe Kiekendief	2610	2	0,0007%
19.	Havik	2670	1168	0,4173%
20.	Sperwer	2690	708	0,2529%
21.	Buizerd	2870	2312	0,8259%
22.	Visarend	3010	1	0,0004%
23.	Torenvalk	3040	5523	1,9730%
24.	Boomvalk	3100	34	0,0121%
25.	Slechtvalk	3200	1	0,0004%
26.	Patrijs	3670	4	0,0014%
27.	Fazant	3940	2	0,0007%
28.	Waterral	4070	2	0,0007%
29.	Waterhoen	4240	10	0,0036%
30.	Meerkoet	4290	18	0,0064%
31.	Scholekster	4500	267	0,0954%
32.	Kluut	4560	7	0,0025%
33.	Strandplevier	4770	1	0,0004%
34.	Kievit	4930	1678	0,5994%
35.	Kemphaan	5170	3	0,0011%
36.	Watersnip	5190	1	0,0004%
37.	Houtsnip	5290	14	0,0050%
38.	Grutto	5320	370	0,1322%
39.	Wulp	5410	479	0,1711%
40.	Tureluur	5460	65	0,0232%

Nr.	Vogelsoort	Euringcode	Aantal	Totaal in%
41.	Oeverloper	5560	1	0,0004%
42.	Zwartkopmeeuw	5750	1	0,0004%
43.	Kokmeeuw	5820	5279	1,8858%
44.	Stormmeeuw	5900	2	0,0007%
45.	Zilvermeeuw	5920	25	0,0089%
46.	Visdief	6150	4	0,0014%
47.	Noordse Stern	6160	4	0,0014%
48.	Zwarte Stern	6270	2	0,0007%
49.	Holenduif	6680	302	0,1079%
50.	Houtduif	6700	126	0,0450%
51.	Turkse Tortel	6840	58	0,0207%
52.	Tortelduif	6870	11	0,0039%
53.	Koekoek	7240	8	0,0029%
54.	Kerkuil	7350	3941	1,4079%
55.	Steenuil	7570	941	0,3362%
56.	Bosuil	7610	243	0,0868%
57.	Ransuil	7670	514	0,1836%
58.	Velduil	7680	28	0,0100%
59.	Gierzwaluw	7950	77	0,0275%
60.	IJsvogel	8310	5	0,0018 &
61.	Draaihals	8480	1	0,0004%
62.	Groene Specht	8560	19	0,0068%
63.	Zwarte Specht	8630	43	0,0154%
64.	Grote Bonte Specht	8760	305	0,1090%
65.	Kleine Bonte Specht	8870	12	0,0043%
66.	Boomleeuwerik	9740	3	0,0011%
67.	Veldleeuwerik	9760	8	0,0029%
68.	Oeverzwaluw	9810	381	0,1361%
69.	Boerenzwaluw	9920	4835	1,7272%
70.	Huiszwaluw	10110	531	0,1897%
71.	Boompieper	10090	15	0,0054%
72.	Graspieper	10110	8	0,0029%
73.	Witte Kwikstaart	10200	545	0,1947%
74.	Winterkoning	10660	650	0,2322%
75.	Heggemus	10840	244	0,0872%
76.	Roodborst	10990	912	0,3258%
77.	Nachtegaal	11040	2	0,0007%
78.	Zwarte Roodstaart	11210	310	0,1107%
79.	Gekraagde Roodstaart	11220	6187	2,2102%
80.	Paapje	11370	1	0,0004%
81.	Roodborsttapuit	11390	1	0,0004%
82.	Merel	11870	549	0,1961%
83.	Kramsvogel	11930	11	0,0039%

Nr.	Vogelsoort	Euringcode	Aantal	Totaal in%
84.	Zanglijster	12000	171	0,0611%
85.	Koperwiek	12010	245	0,0875%
86.	Grote Lijster	12020	139	0,0497%
87.	Sprinkhaanrietzanger	12360	1	0,0004%
88.	Rietzanger	12430	6	0,0021%
89.	Bosrietzanger	12500	10	0,0036%
90.	Kleine Karekiet	12510	70	0,0250%
91.	Spotvogel	12590	104	0,0372%
92.	Braamsluiper	12740	21	0,0075%
93.	Grasmus	12750	35	0,0125%
94.	Tuinfluitier	12760	196	0,0700%
95.	Zwartkop	12770	295	0,1054%
96.	Fluiter	13080	18	0,0064%
97.	Tjiftjaf	13110	363	0,1297%
98.	Fitis	13120	58	0,0207%
99.	Goudhaantje	13140	49	0,0175%
100.	Vuurgoudhaantje	13150	2	0,0007%
101.	Grauwe Vliegenvanger	13350	1041	0,3719%
102.	Bonte Vliegenvanger	13490	94916	33,9073%
103.	Staartmees	14370	150	0,0536%
104.	Glanskopmees	14400	5182	1,8512%
105.	Matkopmees	14420	1042	0,3722%
106.	Kuifmees	14540	1229	0,4390%
107.	Zwarte Mees	14610	34557	12,3450%
108.	Pimpelmees	14620	38805	13,8625%
109.	Koolmees	14640	50029	17,8721%
110.	Boomklever	14790	1264	0,4515%
111.	Boomkruiper	14870	647	0,2311%
112.	Wielewaal	15080	49	0,0175%
113.	Grauwe Klauwier	15150	84	0,0300%
114.	Vlaamse Gaai	15390	58	0,0207%
115.	Ekster	15490	47	0,0168%
116.	Notekraker	15570	3	0,0011%
117.	Kauw	15600	1197	0,4276%
118.	Roek	15630	440	0,1572%
119.	Zwarte Kraai	15671	50	0,0179%
120.	Bonte Kraai	15672	2	0,0007%
121.	Spreeuw	15820	2364	0,8445%
122.	Huismus	15910	105	0,0375%

INHOUD SCHARRELAAR 2005.

Nr. 156	Onderwerp	Blz.
Januari		
	Voorwoord	1
	Agenda	1
	Jeugdagenda	2
	Agenda algemene ledenvergadering	3
	Verslag algemene ledenvergadering 2004	4
	Jaarverslag 2004	9
	Financiële resultaten rekening 2004	17
	Veldwaarnemingen	19
	Nestkastonderzoek 2004	
	Object: Carstenven	20
	Vossenburcht	20
	Buldersbos	21
	Bomertswijk	21
	Faunaonderzoek Reestdal	21
	Voorlopige inventarisatielijst faunaonderzoek Reestdal	25
	Vogel, waarheen was uw vlucht?	27
	Ringonderzoek 2004 tabel met aantallen	29
	Werkgroeplegment	31
	Concept circulaire flora en faunawet	32
	Column Koldermeeuw	38
	Inhoud Scharrelaar	39
Extra editie	Onderwerp	Blz.
Februari		
	Voorwoord	1
	Nestkastonderzoek	2
	Natuurkalender: libellen en vlinders	3
	Vogelsoorten fenofasen	6
	Plantensoorten	7
	Vlindersoorten	12
	Amfibieën	13
Nr. 157	Onderwerp	Blz.
Mei		
	Agenda	1
	Jeugdagenda	1
	Programma plantenwerkgroep	2
	Jeugdhoekje	3

Veldwaarnemingen	5
Bezettingspercentage nestkasten routes 2004	9
Nestkastenplaatsing	9
Overzicht nestkastcontrole	11
Natuurbescherming vroeger	14
Vogel, waarheen was uw vlucht?	15
Vogel van de rode lijst: Veldleeuwerik	18
Concept circulaire flora en faunawet vervolg	22
Videobeelden vleermuizen in kasten	27

Nr. 158
Juli

Onderwerp	Blz.
Agenda	1
Jeugdagenda	1
Jeugdhoekje	2
De fietstocht (2*)	2 en 3
Verslag nestkasten kijken	4
Veldwaarnemingen	5
Een kruidig boeketje	8
Vogel, waarheen was uw vlucht?	9
Het Drentse Landschap nodigt u uit, verslag excursie	13
Concept circulaire flora en faunawet vervolg	15
Birdpix.nl foto digitaal	17

Nr. 159
Oktober

Onderwerp	Blz.
Voorwoord	1
Agenda	2
Jeugdagenda	2
Vogel, waarheen was uw vlucht?	3
Veldwaarnemingen	5
Nestkastonderzoek 2005	
Carstenbos	8
Carstenbos punt	8
Tissinghbos	9
De nachtzwaluw	9
Jonge dassen, steenmarter	10
Zomertortel	11
Bioloog bij nacht en ontij	12
Landelijke natuurwerkdag	15
Vlinderwerkgroep	16

Nr. 160	Onderwerp	Blz.
December	Voorwoord	1
	Agenda	2
	Jeugdagenda	2
	Agenda algemene ledenvergadering 2006	3
	Verslag algemene ledenvergadering 2005	4
	Jeugdhoekje	8
	Veldwaarnemingen	9
	Vogel, waarheen was uw vlucht?	11
	Heidezuivering oktober 2005	15
	Herintroductie Kievitsbloem	16
	Website natuurbeschermingsvereniging	17
	Vroeger, ja vroeger	18

Uiterste data voor
het inleveren van kopij:

6 april - 15 juni - 7 sept. - 9 nov.